

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 2ας Σεπτεμβρίου 2021 *

«Παράβαση κράτους μέλους – Εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου – Οδηγία 2009/72/EK – Άρθρο 2, σημείο 21 – Άρθρο 19, παράγραφοι 3, 5 και 8 – Άρθρο 37, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β' – Οδηγία 2009/73/EK – Άρθρο 2, σημείο 20 – Άρθρο 19, παράγραφοι 3, 5 και 8 – Άρθρο 41, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β' – Έννοια της “κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης” – Αποτελεσματικός διαχωρισμός μεταξύ των δικτύων και των δραστηριοτήτων παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου – Ανεξάρτητος διαχειριστής μεταφοράς – Ανεξαρτησία του προσωπικού και της διοίκησης του διαχειριστή αυτού – Μεταβατικές περίοδοι – Συμμετοχές στο κεφάλαιο της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης – Εθνικές ρυθμιστικές αρχές – Ανεξαρτησία – Αποκλειστικές αρμοδιότητες – Άρθρο 45 ΣΛΕΕ – Ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 15 – Δικαίωμα προς εργασία και άσκηση επαγγέλματος – Άρθρο 17 – Δικαίωμα της ιδιοκτησίας – Άρθρο 52, παράγραφος 1 – Περιορισμοί – Δημοκρατική αρχή»

Στην υπόθεση C-718/18,

με αντικείμενο προσφυγή δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ λόγω παραβάσεως, η οποία ασκήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2018,

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον M. Noll-Ehlers και την O. Beynet,

προσφεύγουσα,

κατά

Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εκπροσωπούμενης αρχικώς από τους J. Möller και T. Henze, στη συνέχεια από τον J. Möller και την S. Eisenberg,

καθής,

υποστηριζόμενης από το:

Βασίλειο της Σουηδίας, εκπροσωπούμενο αρχικώς από τις C. Meyer-Seitz, A. Falk, H. Shev, J. Lundberg και H. Eklinder, στη συνέχεια από τις C. Meyer-Seitz, H. Shev και H. Eklinder,

παρεμβαίνον,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Μ. Βηλαρά, πρόεδρο τμήματος, Κ. Lenaerts, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, ασκούντα καθήκοντα δικαστή του τέταρτου τμήματος, Ν. Piçarra (εισηγητή), D. Šváby και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Pitruzzella

γραμματέας: D. Dittert, προϊστάμενος μονάδας,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 15ης Οκτωβρίου 2020,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Ιανουαρίου 2021,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με την προσφυγή της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να κρίνει ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, καθόσον παρέλειψε να μεταφέρει ορθώς στο εσωτερικό της δίκαιο:
 - το άρθρο 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/EK (ΕΕ 2009, L 211, σ. 55), καθώς και το άρθρο 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 2003/55/EK (ΕΕ 2009, L 211, σ. 94)·
 - το άρθρο 19, παράγραφοι 3 και 8, της οδηγίας 2009/72 και της οδηγίας 2009/73·
 - το άρθρο 19, παράγραφος 5, της οδηγίας 2009/72 και της οδηγίας 2009/73 καθώς και
 - το άρθρο 37, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/72 καθώς και το άρθρο 41, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/73·
- παρέβη τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από τις οδηγίες αυτές.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2009/72

2 Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 4, 9, 11, 12, 16, 24, 25, 33, 34 και 36 της οδηγίας 2009/72 έχουν ως εξής:

«(1) Στόχοι της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία υλοποιείται σταδιακά σε ολόκληρη την [Ευρωπαϊκή Ένωση] από το 1999, είναι η παροχή πραγματικών επιλογών σε όλους τους καταναλωτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε είναι πολίτες είτε επιχειρήσεις, η παροχή νέων επιχειρηματικών ευκαιριών και η αύξηση του διασυννοριακού εμπορίου, ώστε να επιτευχθούν κέρδη σε απόδοση, ανταγωνιστικές τιμές, υψηλότερα πρότυπα παρεχόμενων υπηρεσιών, και να ενισχυθεί ταυτόχρονα η ασφάλεια του εφοδιασμού και η αειφορία.

[...]

(4) Ωστόσο, υπάρχουν σήμερα εμπόδια στην πώληση ηλεκτρικής ενέργειας στην [Ένωση] ισότιμα και χωρίς διακρίσεις ή μειονεκτήματα. Συγκεκριμένα, δεν παρέχεται ακόμη πρόσβαση στο δίκτυο χωρίς διακρίσεις και με εξίσου αποτελεσματική ρυθμιστική εποπτεία σε όλα τα κράτη μέλη.

[...]

(9) Χωρίς τον αποτελεσματικό διαχωρισμό των δικτύων από τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας (“αποτελεσματικός διαχωρισμός”), υφίσταται ο κίνδυνος διακρίσεων στην εκμετάλλευση των δικτύων, αλλά και στην παροχή κινήτρων στις κάθετα ολοκληρωμένες επιχειρήσεις για την πραγματοποίηση των ενδεδειγμένων επενδύσεων στα δίκτυά τους.

[...]

(11) Ο αποτελεσματικός διαχωρισμός μπορεί να γίνει μόνο με την άρση του κινήτρου για τις κάθετα ολοκληρωμένες επιχειρήσεις να κάνουν διακρίσεις κατά των ανταγωνιστών τους όσον αφορά την πρόσβαση στο δίκτυο και τις επενδύσεις. Ο διαχωρισμός της ιδιοκτησίας, πράγμα που προϋποθέτει ότι ο ιδιοκτήτης δικτύου ορίζεται ως ο διαχειριστής του δικτύου και είναι ανεξάρτητος από συμφέροντα προμήθειας και παραγωγής, είναι σαφώς αποτελεσματικός και σταθερός τρόπος για την επίλυση της εγγενούς σύγκρουσης συμφερόντων και την εγγύηση της ασφάλειας του εφοδιασμού. [...] Στο πλαίσιο του διαχωρισμού της ιδιοκτησίας, κατά συνέπεια, θα πρέπει να απαιτείται από τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν ότι το αυτό πρόσωπο ή πρόσωπα δεν δικαιούνται να ασκούν έλεγχο επί επιχείρησης παραγωγής ή προμήθειας και, ταυτοχρόνως, να ασκούν έλεγχο ή δικαιώματα σε διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ή σε σύστημα μεταφοράς. Αντιστρόφως, θα πρέπει να αποκλείεται η δυνατότητα να ασκεί έλεγχο ή δικαιώματα σε επιχείρηση παραγωγής ή προμήθειας όποιος ελέγχει σύστημα μεταφοράς ή διαχειριστή συστήματος μεταφοράς. Εντός των εν λόγω ορίων, επιχείρηση παραγωγής ή προμήθειας θα πρέπει να μπορεί να έχει μετοχές μειοψηφίας σε διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ή σε σύστημα μεταφοράς.

- (12) Οποιοδήποτε σύστημα διαχωρισμού θα πρέπει να είναι αποτελεσματικό όσον αφορά την άρση τυχόν συγκρούσεων συμφερόντων μεταξύ παραγωγών, προμηθευτών και διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς, προκειμένου να δημιουργηθούν κίνητρα για τις απαραίτητες επενδύσεις και να εξασφαλισθεί η πρόσβαση των νεοεισερχομένων στην αγορά στο πλαίσιο ενός διαφανούς και αποτελεσματικού κανονιστικού καθεστώτος και δεν πρέπει να δημιουργήσει επαχθές και δύσχρηστο ρυθμιστικό καθεστώς για τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές.

[...]

- (16) Η καθιέρωση διαχειριστών συστημάτων ή μεταφοράς ανεξάρτητων από συμφέροντα προμήθειας και παραγωγής θα πρέπει να παρέχει στις κάθετα ολοκληρωμένες επιχειρήσεις τη δυνατότητα να διατηρούν την ιδιοκτησία των πάγιων στοιχείων του δικτύου, διασφαλίζοντας παράλληλα τον αποτελεσματικό διαχωρισμό συμφερόντων, υπό τον όρο ότι ο ανεξάρτητος διαχειριστής συστήματος ή ο ανεξάρτητος διαχειριστής μεταφοράς ασκεί όλες τις δραστηριότητες του διαχειριστή συστήματος και ότι έχουν θεσπισθεί λεπτομερής κανονιστική ρύθμιση και εκτενείς μηχανισμοί ρυθμιστικού ελέγχου.

[...]

- (24) Ο πλήρως αποτελεσματικός διαχωρισμός των δραστηριοτήτων δικτύου από τις δραστηριότητες προμήθειας και παραγωγής θα πρέπει να εφαρμοσθεί σε ολόκληρη την [Ένωση], τόσο για τις [ενωσιακές] όσο και για τις [επιχειρήσεις εκτός Ένωσης]. Προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι δραστηριότητες δικτύου και οι δραστηριότητες προμήθειας και παραγωγής σε ολόκληρη την [Ένωση] παραμένουν ανεξάρτητες μεταξύ τους, οι ρυθμιστικές αρχές θα πρέπει να έχουν την εξουσία να αρνούνται την πιστοποίηση διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς που δεν τηρούν τους κανόνες διαχωρισμού. [...]

- (25) Η διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού συνιστά σημαντικό στοιχείο της δημόσιας ασφάλειας και, κατά συνέπεια, συνδέεται εγγενώς με την αποτελεσματική λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και την ολοκλήρωση των απομονωμένων αγορών ηλεκτρικής ενέργειας των κρατών μελών. Η ηλεκτρική ενέργεια μπορεί να φθάσει στους πολίτες της Ένωσης μόνο μέσω του δικτύου. Οι λειτουργικές αγορές ηλεκτρικής ενέργειας και, ειδικότερα, τα δίκτυα και τα άλλα πάγια στοιχεία που συνδέονται με την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας είναι ουσιώδη για τη δημόσια ασφάλεια, την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και για την ευημερία των πολιτών της Ένωσης. Δεν θα πρέπει συνεπώς να επιτρέπεται σε πρόσωπα από τρίτες χώρες να ελέγχουν συστήματα μεταφοράς ή διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς παρά μόνον εφόσον συμμορφώνονται προς τις προδιαγραφές περί πραγματικού διαχωρισμού που ισχύουν εντός της [Ένωσης]. [...]

[...]

- (33) Η οδηγία 2003/54/EK [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/EK (ΕΕ 2003, L 176, σ. 37),] επέβαλε στα κράτη μέλη την υποχρέωση να συστήσουν ρυθμιστικούς φορείς με συγκεκριμένες αρμοδιότητες. Ωστόσο, η πείρα δείχνει ότι η αποτελεσματικότητα της ρύθμισης συχνά παρεμποδίζεται, λόγω της έλλειψης ανεξαρτησίας των ρυθμιστικών φορέων από την κυβέρνηση και της ανεπάρκειας εξουσιών και διακριτικής ευχέρειας. Για τον λόγο αυτό, στη σύνοδό του που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες στις 8 και 9 Μαρτίου 2007, το

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να καταρτίσει νομοθετικές προτάσεις για την περαιτέρω εναρμόνιση των εξουσιών και την ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εθνικών ρυθμιστικών φορέων [ενεργείας]. Οι εν λόγω εθνικές ρυθμιστικές αρχές θα πρέπει να μπορούν να καλύπτουν τον τομέα τόσο της ηλεκτρικής ενεργείας όσο και του φυσικού αερίου.

- (34) Οι ρυθμιστικοί φορείς ενεργείας θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να λαμβάνουν αποφάσεις σε κάθε συναφές ρυθμιστικό θέμα προκειμένου να λειτουργεί ορθώς η εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενεργείας και να είναι πλήρως ανεξάρτητ[οι] από οποιοδήποτε άλλο δημόσιο ή ιδιωτικό συμφέρον. Αυτό δεν εμποδίζει ούτε τον δικαστικό έλεγχο ούτε την κοινοβουλευτική εποπτεία σύμφωνα με το συνταγματικό δίκαιο των κρατών μελών. [...]

[...]

- (36) Οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές θα πρέπει να δύνανται να καθορίζουν ή να εγκρίνουν τιμολόγια ή μεθοδολογίες οι οποίες διέπουν τον υπολογισμό των τιμολογίων, βάσει προτάσεως του διαχειριστή του δικτύου μεταφοράς ή του(των) διαχειριστή(ων) του δικτύου διανομής, ή βάσει προτάσεως με την οποία συμφώνησαν ο(οι) εν λόγω διαχειριστής(ές) και οι χρήστες του δικτύου. Διεκπεραιώνοντας τα καθήκοντα αυτά, οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές θα πρέπει να φροντίζουν ώστε τα τιμολόγια μεταφοράς και διανομής να μην εισάγουν διακρίσεις και να αντικατοπτρίζουν το κόστος, θα πρέπει δε να λαμβάνουν υπόψη τους το μακροπρόθεσμο, οριακό και εξοικονομούμενο κόστος δικτύου από τον επιμερισμό της παραγωγής και τα μέτρα διαχείρισης της ζήτησης.»

- 3 Το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», ορίζει στα σημεία 21 και 35 τα ακόλουθα:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, εφαρμόζονται οι ακόλουθοι ορισμοί:

[...]

21. “κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση”: επιχείρηση ηλεκτρικής ενεργείας ή όμιλος επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενεργείας, όπου το ίδιο πρόσωπο ή πρόσωπα δικαιούνται, άμεσα ή έμμεσα, να ασκούν τον έλεγχο, και όπου η εν λόγω επιχείρηση ή ο όμιλος επιχειρήσεων ασκούν τουλάχιστον μία από τις δραστηριότητες μεταφοράς ή διανομής, και τουλάχιστον μία από τις δραστηριότητες παραγωγής ή προμήθειας ηλεκτρικής ενεργείας·

[...]

35. “επιχείρηση ηλεκτρικής ενεργείας”: το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που ασκεί τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες δραστηριότητες: παραγωγή, μεταφορά, διανομή, προμήθεια ή αγορά ηλεκτρικής ενεργείας, και είναι υπεύθυνο για τα εμπορικά και τεχνικά καθήκοντα ή/και τα καθήκοντα συντήρησης τα σχετικά με τις δραστηριότητες αυτές· στον ορισμό αυτό δεν περιλαμβάνονται οι τελικοί πελάτες.»

- 4 Το άρθρο 9 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διαχωρισμός συστημάτων μεταφοράς και διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς», ορίζει στις παραγράφους 1 και 8 τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι από την 3η Μαρτίου 2012:

- α) κάθε επιχείρηση που έχει στην ιδιοκτησία της σύστημα μεταφοράς ενεργεί ως διαχειριστής συστήματος μεταφοράς·
- β) το ίδιο ή τα ίδια πρόσωπα δεν δικαιούνται:
- i) να ασκούν άμεσα ή έμμεσα έλεγχο επί επιχειρήσεως που εκτελεί οποιαδήποτε από τις δραστηριότητες παραγωγής ή προμήθειας και να ασκούν άμεσα ή έμμεσα έλεγχο ή να ασκούν οποιοδήποτε δικαίωμα σε διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ή σε σύστημα μεταφοράς, ούτε
 - ii) να ασκούν άμεσα ή έμμεσα έλεγχο σε διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ή σε σύστημα μεταφοράς και να ασκούν άμεσα ή έμμεσα έλεγχο ή να ασκούν οποιοδήποτε δικαίωμα σε επιχείρηση που εκτελεί οποιαδήποτε από τις δραστηριότητες παραγωγής ή προμήθειας·
- γ) το ίδιο ή τα ίδια πρόσωπα δεν δικαιούνται να διορίζουν μέλη του εποπτικού συμβουλίου, του διοικητικού συμβουλίου ή των οργάνων που εκπροσωπούν νόμιμα την επιχείρηση, σε διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ή σε σύστημα μεταφοράς και να ασκούν άμεσα ή έμμεσα έλεγχο ή να ασκούν οποιοδήποτε δικαίωμα σε επιχείρηση που εκτελεί οποιαδήποτε από τις δραστηριότητες παραγωγής ή προμήθειας· και
- δ) το ίδιο πρόσωπο δεν δικαιούται να είναι μέλος του εποπτικού συμβουλίου, του διοικητικού συμβουλίου ή των οργάνων που εκπροσωπούν νόμιμα την επιχείρηση, τόσο σε επιχείρηση που ασκεί οποιαδήποτε από τις δραστηριότητες παραγωγής ή προμήθειας όσο και σε διαχειριστή δικτύου μεταφοράς ή σε δίκτυο μεταφοράς.

[...]

8. Εφόσον στις 3 Σεπτεμβρίου 2009 το σύστημα μεταφοράς ανήκει σε κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση, ένα κράτος μέλος δύναται να αποφασίσει να μην εφαρμόσει την παράγραφο 1.

Στην περίπτωση αυτή, τα οικεία κράτη μέλη είτε:

- α) ορίζουν ανεξάρτητο διαχειριστή συστήματος σύμφωνα με το άρθρο 13, είτε
- β) συμμορφώνονται προς τις διατάξεις του κεφαλαίου V [το οποίο επιγράφεται “Ανεξάρτητος διαχειριστής μεταφοράς”].»

- 5 Το άρθρο 19 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ανεξαρτησία του προσωπικού και διοίκηση του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς», ορίζει στις παραγράφους 3, 5 και 8 τα ακόλουθα:

«3. Οι υπεύθυνοι για τη διαχείριση ή/και τα μέλη των διοικητικών οργάνων του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς που υπόκεινται στην παράγραφο αυτήν δεν κατέχουν καμία επαγγελματική θέση ή ευθύνη, συμφέρον ή επιχειρηματική σχέση, άμεσα ή έμμεσα, που να συνδέεται με την κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση ή οποιοδήποτε μέρος της ή τους μετόχους που ασκούν τον έλεγχό της πέραν του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς για διάστημα τριών ετών πριν από το διορισμό τους.

[...]

5. Οι υπεύθυνοι για τη διαχείριση ή/και τα μέλη των διοικητικών οργάνων και οι υπάλληλοι του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς δεν πρέπει να έχουν κανένα συμφέρον ούτε να λαμβάνουν οικονομικό όφελος, άμεσα ή έμμεσα, που να συνδέεται με οποιοδήποτε μέρος της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης πέραν του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς. Η αμοιβή τους δεν εξαρτάται από τις δραστηριότητες ή τα αποτελέσματα της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης πέραν των δραστηριοτήτων ή των αποτελεσμάτων του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς.

[...]

8. Η παράγραφος 3 εφαρμόζεται στην πλειονότητα των προσώπων που είναι υπεύθυνα για τη διαχείριση ή/και μέλη των διοικητικών οργάνων του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς.

Τα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για τη διαχείριση ή/και μέλη των διοικητικών οργάνων του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς που δεν υπόκεινται στην παράγραφο 3 δεν πρέπει να έχουν ασκήσει δραστηριότητα διαχείρισης ή άλλη σχετική δραστηριότητα στην κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση για περίοδο τουλάχιστον έξι μηνών πριν από τον διορισμό τους.

Το πρώτο εδάφιο της παρούσας παραγράφου και οι παράγραφοι 4 έως 7 εφαρμόζονται σε όλα τα άτομα που υπάγονται στην εκτελεστική διαχείριση και στα άτομα που λογοδοτούν απευθείας σε αυτά για ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία, τη συντήρηση ή την ανάπτυξη του δικτύου.»

- 6 Το άρθρο 35 της οδηγίας 2009/72, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διορισμός και ανεξαρτησία των ρυθμιστικών αρχών», ορίζει στις παραγράφους 4 και 5 τα ακόλουθα:

«4. Τα κράτη μέλη εγγυώνται την ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής και διασφαλίζουν ότι ασκεί τις εξουσίες της με αμεροληψία και διαφάνεια. Για τον σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, κατά την άσκηση των ρυθμιστικών καθηκόντων που [της] ανατίθενται βάσει της παρούσας οδηγίας και της σχετικής νομοθεσίας, η ρυθμιστική αρχή:

- α) είναι νομικά διακριτή και λειτουργικά ανεξάρτητη από κάθε άλλη δημόσια ή ιδιωτική οντότητα·
- β) διασφαλίζει ότι το προσωπικό [της] και όλα τα πρόσωπα που είναι επιφορτισμένα με τη διοίκησή της:
 - i) ενεργούν ανεξάρτητα από οποιοδήποτε αγοραίο συμφέρον και
 - ii) δεν ζητούν ούτε λαμβάνουν απευθείας οδηγίες από οποιαδήποτε κυβέρνηση ή άλλη δημόσια ή ιδιωτική οντότητα κατά την άσκηση των ρυθμιστικών καθηκόντων. Με την απαίτηση αυτή δεν θίγεται η, κατά περίπτωση, στενή συνεργασία με άλλες συναφείς εθνικές αρχές ούτε οι γενικοί πολιτικοί προσανατολισμοί που εκδίδει η κυβέρνηση και οι οποίοι δεν συνδέονται με τα κατά το άρθρο 37 καθήκοντα και αρμοδιότητες της ρυθμιστικής αρχής.

5. Για να προστατεύσουν την ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ιδίως ότι:

α) η ρυθμιστική αρχή μπορεί να λαμβάνει αυτόνομες αποφάσεις, ανεξάρτητα από κάθε πολιτικό οργανισμό, και να διαθέτει ξεχωριστές ετήσιες δημοσιονομικές προβλέψεις, με αυτονομία ως προς την εκτέλεση του προϋπολογισμού, και επαρκείς ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους για την εκτέλεση των καθηκόντων της, [...]

[...]».

7 Το άρθρο 37 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Καθήκοντα και αρμοδιότητες της ρυθμιστικής αρχής», προβλέπει στις παραγράφους 1, 6, 8, 10 και 17 τα ακόλουθα:

«1. Στη ρυθμιστική αρχή ανατίθενται τα εξής καθήκοντα:

α) να καθορίζει ή να εγκρίνει, σύμφωνα με διαφανή κριτήρια, τιμολόγια μεταφοράς ή διανομής ή τις μεθοδολογίες τους·

[...].

6. Οι ρυθμιστικές αρχές είναι υπεύθυνες για τον καθορισμό ή την έγκριση αρκετά πριν από την έναρξη ισχύος τους, τουλάχιστον των μεθοδολογιών οι οποίες χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό ή τον καθορισμό των όρων και των προϋποθέσεων για:

α) τη σύνδεση και την πρόσβαση στα εθνικά δίκτυα, συμπεριλαμβανομένων των τιμολογίων μεταφοράς και διανομής ή των μεθοδολογιών τους. Τα εν λόγω τιμολόγια ή μεθοδολογίες καθιστούν δυνατή την πραγματοποίηση των αναγκαίων επενδύσεων στα δίκτυα, κατά τρόπο ώστε οι επενδύσεις αυτές να διασφαλίζουν τη βιωσιμότητα των δικτύων·

β) την παροχή των υπηρεσιών εξισορρόπησης οι οποίες θα εκτελούνται κατά τον πλέον οικονομικό τρόπο και θα παρέχουν τα κατάλληλα κίνητρα στους χρήστες του δικτύου ώστε να εξισορροπούν τις εισροές και εκροές τους. Οι υπηρεσίες εξισορρόπησης παρέχονται ισότιμα και χωρίς διακρίσεις και βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια· [...].

[...]

8. Κατά τον καθορισμό ή την έγκριση των τιμολογίων ή των μεθοδολογιών και των υπηρεσιών εξισορρόπησης, οι ρυθμιστικές αρχές εξασφαλίζουν ότι παρέχονται τα κατάλληλα κίνητρα στους διαχειριστές δικτύων μεταφοράς και διανομής, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, για να βελτιώνουν τις επιδόσεις, να προωθούν την ολοκλήρωση της αγοράς και την ασφάλεια του εφοδιασμού και να ενισχύουν τις συναφείς δραστηριότητες έρευνας.

[...]

10. Οι ρυθμιστικές αρχές έχουν το δικαίωμα να απαιτούν από τους διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς και διανομής να τροποποιούν, αν χρειάζεται, τους όρους και προϋποθέσεις, συμπεριλαμβανομένων των τιμολογίων ή των μεθοδολογιών που αναφέρονται στο παρόν άρθρο, προκειμένου να εξασφαλίζεται η αναλογικότητα και η αμερόληπτη εφαρμογή τους. Σε περίπτωση καθυστέρησης στον ορισμό των τιμολογίων μεταφοράς και διανομής, οι ρυθμιστικές αρχές έχουν την εξουσία να ορίζουν ή εγκρίνουν προσωρινά τιμολόγια ή μεθοδολογίες μεταφοράς και

διανομής και να αποφασίζουν τα κατάλληλα αντισταθμιστικά μέτρα εάν τα τελικά τιμολόγια ή μεθοδολογίες αποκλίνουν από αυτά τα προσωρινά τιμολόγια ή μεθοδολογίες.

[...]

17. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι υπάρχουν κατάλληλοι μηχανισμοί σε εθνικό επίπεδο δυνάμει των οποίων μέρος θιγόμενο από την απόφαση ρυθμιστικής αρχής έχει δικαίωμα προσφυγής σε φορέα ανεξάρτητο από τα εμπλεκόμενα μέρη και από οποιαδήποτε κυβέρνηση.»

- 8 Η οδηγία 2009/72 καταργήθηκε με ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2021 με την οδηγία (ΕΕ) 2019/944 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2019, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της οδηγίας 2012/27/ΕΕ (ΕΕ 2019, L 158, σ. 125). Εντούτοις, εξακολουθεί να έχει εφαρμογή *ratione temporis* στην υπό κρίση διαφορά.

Η οδηγία 2009/73

- 9 Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 4, 6, 8, 9, 13, 21, 22, 29, 30 και 32 της οδηγίας 2009/73 αντιστοιχούν *mutatis mutandis*, όσον αφορά τον τομέα του φυσικού αερίου, στις προμνημονευθείσες αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 2009/72.
- 10 Το άρθρο 2, σημεία 1 και 20, το άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 8, το άρθρο 19, παράγραφοι 3, 5 και 8, το άρθρο 39, παράγραφοι 4 και 5, το άρθρο 41, παράγραφος 1, στοιχείο α', παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', παράγραφοι 8, 10 και 17, της οδηγίας 2009/73 αντιστοιχούν *mutatis mutandis*, όσον αφορά τον τομέα του φυσικού αερίου, στις προμνημονευθείσες διατάξεις της οδηγίας 2009/72.

Το γερμανικό δίκαιο

- 11 Το άρθρο 3, σημείο 38, του *Energiewirtschaftsgesetz* (νόμου περί διαχείρισης της ενέργειας), της 7ης Ιουλίου 2005 (BGBl. I, σ. 1970 και 3621), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 2, παράγραφος 6, του νόμου της 20ής Ιουλίου 2017 (BGBl. I, σ. 2808, 2018 I, σ. 472) (στο εξής: *EnWG*), ορίζει την «κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση προμήθειας ενέργειας» ως «επιχείρηση η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας ή του αερίου ή όμιλο επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενέργειας ή αερίου που συνδέονται μεταξύ τους, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 139/2004, της 20ής Ιανουαρίου 2004, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕΕ L 24 της 29.1.2004, σ. 1), διευκρινιζομένου ότι η εν λόγω επιχείρηση ή ο εν λόγω όμιλος ασκεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση: στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, τουλάχιστον μία από τις δραστηριότητες μεταφοράς ή διανομής και τουλάχιστον μία από τις δραστηριότητες παραγωγής ή διανομής ηλεκτρικής ενέργειας· ή στον τομέα του φυσικού αερίου, τουλάχιστον μία από τις δραστηριότητες μεταφοράς, διανομής, εκμετάλλευσης εγκατάστασης [υγροποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ)] ή αποθήκευσης, και παράλληλα μία από τις δραστηριότητες παραγωγής ή διανομής φυσικού αερίου».
- 12 Το άρθρο 10c του νόμου αυτού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ανεξαρτησία του προσωπικού και της διοίκησης του ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος μεταφοράς», ορίζει τα εξής:

«[...]

2. Η πλειονότητα των προσώπων που είναι υπεύθυνα για τη διοίκηση του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς δεν επιτρέπεται, για διάστημα τριών ετών πριν από τον διορισμό τους, να έχουν απασχοληθεί, να διαθέτουν συμφέροντα ή να έχουν συνάψει επιχειρηματική σχέση με κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση (ή μέτοχο που ασκεί τον έλεγχό της), η οποία ασκεί, στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, μία από τις δραστηριότητες παραγωγής, διανομής, προμήθειας ή αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και, στον τομέα του φυσικού αερίου, μία από τις δραστηριότητες παραγωγής, διανομής, προμήθειας, αγοράς ή αποθήκευσης φυσικού αερίου ή η οποία ασκεί καθήκοντα εμπορικού και τεχνικού χαρακτήρα ή καθήκοντα συντήρησης σχετικά με τις εν λόγω δραστηριότητες. Τα λοιπά πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για τη διοίκηση του ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος μεταφοράς δεν επιτρέπεται να έχουν ασκήσει, για περίοδο τουλάχιστον έξι μηνών πριν από τον διορισμό τους, διοικητικά καθήκοντα ή καθήκοντα παρόμοια με εκείνα που ασκούνται στο πλαίσιο του ανεξάρτητου διαχειριστή μεταφοράς σε κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση (ή μέτοχο που ασκεί τον έλεγχό της), η οποία ασκεί, στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, μία από τις δραστηριότητες παραγωγής, διανομής, προμήθειας ή αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και, στον τομέα του φυσικού αερίου, μία από τις δραστηριότητες παραγωγής, διανομής, προμήθειας, αγοράς ή αποθήκευσης φυσικού αερίου ή η οποία ασκεί καθήκοντα εμπορικού και τεχνικού χαρακτήρα ή καθήκοντα συντήρησης σχετικά με τις εν λόγω δραστηριότητες. Η πρώτη και η δεύτερη περίοδος δεν έχουν εφαρμογή ως προς τους διορισμούς που άρχισαν να ισχύουν πριν από τις 3 Μαρτίου 2012.

[...]

4. Ο ανεξάρτητος διαχειριστής συστήματος μεταφοράς και η κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση προμήθειας ενέργειας διασφαλίζουν ότι, μετά τις 3 Μαρτίου 2012, οι υπεύθυνοι για τη διαχείριση και οι λοιποί υπάλληλοι του ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος μεταφοράς δεν συμμετέχουν στο κεφάλαιο της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης προμήθειας ενέργειας ή μέρους αυτής, εκτός εάν πρόκειται για συμμετοχή στο κεφάλαιο του ανεξάρτητου διαχειριστή μεταφοράς. Οι υπεύθυνοι για τη διαχείριση μεταβιβάζουν, το αργότερο στις 31 Μαρτίου 2016, τις μετοχές της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης προμήθειας ενέργειας ή μερών αυτής που αποκτήθηκαν πριν από τις 3 Μαρτίου 2012. Ο ανεξάρτητος διαχειριστής συστήματος μεταφοράς διασφαλίζει ότι η αμοιβή των προσώπων που απαρτίζουν τη διεύθυνσή του δεν εξαρτάται από την οικονομική επιτυχία και, μεταξύ άλλων, από το αποτέλεσμα λειτουργίας της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης προμήθειας ενέργειας ή μίας από τις θυγατρικές της, εξαιρουμένου του ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος μεταφοράς.

[...]

6. Η παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, και οι παράγραφοι 3 και 5 εφαρμόζονται *mutatis mutandis* σε όλα τα πρόσωπα που εξαρτώνται άμεσα από τους υπεύθυνους για τη διαχείριση και είναι υπεύθυνα για τους τομείς της λειτουργίας, της συντήρησης ή της ανάπτυξης του δικτύου.»

- 13 Το άρθρο 24 του εν λόγω νόμου, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διατάξεις σχετικές με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο, τα τέλη πρόσβασης στο δίκτυο και την παροχή και αγορά υπηρεσιών εξισορρόπησης· ρυθμιστική εξουσία», έχει ως εξής:

«Η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση εξουσιοδοτείται, με τη σύμφωνη γνώμη του Bundesrat [Ομοσπονδιακού Συμβουλίου, Γερμανία], προκειμένου, με κανονιστικό διάταγμα:

1. να καθορίζει τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο, περιλαμβανομένης της αγοράς και της παροχής υπηρεσιών εξισορρόπησης, τις μεθοδολογίες που χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό των όρων αυτών, καθώς και τις μεθοδολογίες για τον καθορισμό των τιμολογίων πρόσβασης [...].

2. να ρυθμίζει σε ποιες περιπτώσεις και υπό ποιες προϋποθέσεις η ρυθμιστική αρχή μπορεί να καθορίζει τους εν λόγω όρους ή μεθοδολογίες ή να τους εγκρίνει κατόπιν αιτήματος του διαχειριστή συστήματος·

3. να ρυθμίζει σε ποιες ειδικές περιπτώσεις χρήσης του δικτύου και υπό ποιες προϋποθέσεις η ρυθμιστική αρχή μπορεί, σε κάθε επιμέρους περίπτωση, να παρέχει ή να αρνείται να παράσχει την έγκρισή της όσον αφορά τα μεμονωμένα τιμολόγια για την πρόσβαση στο δίκτυο [...].».

Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία

- 14 Στις 20 Μαΐου 2014 η Επιτροπή, στο πλαίσιο αυτεπάγγελτης εξέτασης της μεταφοράς στο γερμανικό δίκαιο των οδηγιών 2009/72 και 2009/73, προκειμένου να διακριβώσει την ύπαρξη στοιχείων ενδεχομένως μη συμβατών με το δίκαιο της Ένωσης, απηύθυνε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας σειρά ερωτήσεων σχετικών με τη μεταφορά των εν λόγω οδηγιών στο εσωτερικό δίκαιο, στις οποίες οι γερμανικές αρχές απάντησαν με έγγραφο της 12ης Σεπτεμβρίου 2014.
- 15 Στις 27 Φεβρουαρίου 2015 η Επιτροπή, εκτιμώντας ότι το εθνικό δίκαιο δεν ήταν σύμφωνο με τις οδηγίες ως προς διάφορα σημεία, απηύθυνε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, στο πλαίσιο της διαδικασίας λόγω παραβάσεως με αριθμό 2014/2285, προειδοποιητική επιστολή στην οποία το εν λόγω κράτος μέλος απάντησε με έγγραφο της 24ης Ιουνίου 2015.
- 16 Στις 29 Απριλίου 2016 η Επιτροπή απηύθυνε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αιτιολογημένη γνώμη, στην οποία επανέλαβε την άποψη που διατύπωσε στην προειδοποιητική επιστολή, κατά την οποία ορισμένες διατάξεις του γερμανικού δικαίου δεν ήταν σύμφωνες με τις οδηγίες 2009/72 και 2009/73. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας απάντησε με έγγραφο της 29ης Αυγούστου 2016, επισημαίνοντας ότι είχε κινηθεί η διαδικασία θέσπισης νομοθετικών τροποποιήσεων που αφορούσαν ορισμένες αιτιάσεις που είχαν προβληθεί με την αιτιολογημένη γνώμη, ενώ στις 19 Σεπτεμβρίου 2017 διαβίβασε το κείμενο του EnWG, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 22 Ιουλίου 2017.
- 17 Η Επιτροπή, εκτιμώντας ότι οι νομικές διατάξεις που θέσπισε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας εξακολουθούσαν να μην είναι σύμφωνες με τις οδηγίες 2009/72 και 2009/73, άσκησε την υπό κρίση προσφυγή.

Επί της προσφυγής

- 18 Η Επιτροπή στηρίζει την προσφυγή της σε τέσσερις αιτιάσεις, οι οποίες αφορούν, στο σύνολό τους, την εκ μέρους της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας μη ορθή μεταφορά των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 στο γερμανικό δίκαιο με τον EnWG.

Επί της πρώτης αιτιάσεως με την οποία προβάλλεται παράβαση του άρθρου 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 και του άρθρου 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 19 Με την αιτίαση αυτή, η Επιτροπή προσάπτει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ότι δεν μετέφερε ορθώς στο εσωτερικό της δίκαιο την έννοια της «κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης» (στο εξής: ΚΟΕ) του άρθρου 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 και του άρθρου 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73, καθόσον ο ορισμός της έννοιας αυτής στο άρθρο 3, σημείο 38, του EnWG αφορά αποκλειστικώς τις επιχειρήσεις που ασκούν τις δραστηριότητές τους εντός της Ένωσης.
- 20 Κατά την Επιτροπή, ο περιορισμός του εδαφικού πεδίου εφαρμογής της έννοιας της «ΚΟΕ», στον οποίο προβαίνει ο EnWG, αντιβαίνει τόσο στο γράμμα του άρθρου 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 και του άρθρου 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73 όσο και στους σκοπούς των προβλεπόμενων στις οδηγίες αυτές κανόνων σχετικά με τον αποτελεσματικό διαχωρισμό μεταξύ, αφενός, των δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου και, αφετέρου, των δραστηριοτήτων παραγωγής και προμήθειας των εν λόγω ενεργειακών προϊόντων.
- 21 Ειδικότερα, αν επιθυμία του νομοθέτη της Ένωσης ήταν να περιορίσει τον ορισμό της «ΚΟΕ» στις δραστηριότητες που ασκούνται εντός της Ένωσης, θα το είχε δηλώσει ρητώς, όπως το έπραξε σε άλλες διατάξεις των οδηγιών 2009/72 και 2009/73. Μια τέτοια ερμηνεία επιβεβαιώνεται από την αιτιολογική σκέψη 24 της οδηγίας 2009/72 και από την αιτιολογική σκέψη 21 της οδηγίας 2009/73, με τις οποίες υπενθυμίζεται η γενική αρχή κατά την οποία επιχειρήσεις με έδρα εκτός της Ένωσης υπόκεινται στο δίκαιο της Ένωσης εφόσον ασκούν δραστηριότητα εντός αυτής.
- 22 Επιπλέον, οι συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ, αφενός, των διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς και, αφετέρου, των παραγωγών ή των προμηθευτών –στην αποτροπή των οποίων αποσκοπούν οι αναφερθέντες κανόνες διαχωρισμού, προβλέποντας ότι οι εν λόγω διαχειριστές αποκτούν την πιστοποίηση μόνον εφόσον εκμεταλλεύονται τα οικεία δίκτυα κατά τρόπο ανεξάρτητο και χωρίς να εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις– μπορούν να ανακύψουν τόσο όταν οι δραστηριότητες που εμπίπτουν στους ορισμούς της «ΚΟΕ» πραγματοποιούνται εντός της Ένωσης όσο και όταν πραγματοποιούνται εκτός αυτής.
- 23 Η Επιτροπή τονίζει ακόμη ότι το γεγονός ότι περιλήφθηκαν στο πεδίο εφαρμογής της έννοιας της «ΚΟΕ» οι δραστηριότητες που ασκούνται εκτός της Ένωσης δεν σημαίνει ότι οι μη ευρωπαϊκές επιχειρήσεις καθίστανται υποκείμενα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τις ευρωπαϊκές νομικές ρυθμίσεις και δεν διευρύνει την αρμοδιότητα της Ένωσης. Ειδικότερα, οι διαχειριστές των δικτύων μεταφοράς που υπόκεινται στους κανόνες αποτελεσματικού διαχωρισμού εξακολουθούν να ασκούν τις δραστηριότητές τους εντός της Ένωσης. Το γεγονός ότι έχουν περιληφθεί στον ορισμό της «ΚΟΕ» δραστηριότητες που ασκούνται εκτός της Ένωσης

καθιστά δυνατή την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των δραστηριοτήτων αυτών εντός της Ένωσης. Καμία αρχή του δικαίου του ανταγωνισμού ή του διεθνούς δικαίου δεν αντιτίθεται σε μια τέτοια ερμηνεία.

- 24 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει, πρώτον, στηριζόμενη στη νομολογία του Δικαστηρίου (αποφάσεις της 25ης Μαΐου 1985, Επιτροπή κατά Γερμανίας, 29/84, EU:C:1985:229, σκέψη 9, και της 30ής Ιουνίου 2016, Επιτροπή κατά Πολωνίας, C-648/13, EU:C:2016:49, σκέψη 73), ότι τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να προβαίνουν σε κατά γράμμα μεταφορά των οδηγιών στο εσωτερικό τους δίκαιο, εφόσον τηρείται το νομικό περιεχόμενό τους. Το εν λόγω κράτος μέλος υποστηρίζει ότι ο ορισμός της «ΚΟΕ» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 3, σημείο 38, του EnWG δεν αντιβαίνει στο γράμμα του άρθρου 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 και του άρθρου 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73. Ειδικότερα, δεν προκύπτει από τις διατάξεις αυτές το εδαφικό πεδίο εφαρμογής τους και απαιτείται επομένως σχετική διευκρίνιση κατά τη μεταφορά τους στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών.
- 25 Δεύτερον, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι το πνεύμα και ο σκοπός των κανόνων αποτελεσματικού διαχωρισμού τους οποίους προβλέπουν οι συγκεκριμένες οδηγίες δεν απαιτούν να λαμβάνονται υπόψη στον ορισμό της «ΚΟΕ» οι δραστηριότητες που ασκούνται εκτός της Ένωσης από επιχειρήσεις παραγωγής ή προμήθειας ενέργειας. Οι δραστηριότητες αυτές δεν επιδρούν ουσιαστικά στην αποτελεσματική και χωρίς την εισαγωγή δυσμενών διακρίσεων εκμετάλλευση των δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου εντός της Ένωσης, δεδομένου ότι σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ των διαχειριστών των δικτύων αυτών και των τμημάτων επιχειρήσεων που ασκούν δραστηριότητα στους σχετικούς με αυτά τομείς ανταγωνισμού υφίσταται μόνο στην περίπτωση που οι εν λόγω φορείς επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν τα δίκτυα για να μεταφέρουν τα είδη ενέργειας που παράγουν ή παρέχουν. Μολονότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου (απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2017, Intel κατά Επιτροπής, C-413/14 P, EU:C:2017:632, σκέψεις 40 επ.) προκύπτει ότι το κριτήριο των ουσιαστικών επιπτώσεων δικαιολογεί την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης όταν η επίμαχη συμπεριφορά προκαλεί άμεσες και σημαντικές επιπτώσεις εντός της Ένωσης, το κριτήριο αυτό λαμβάνεται εντούτοις επαρκώς υπόψη από τον ορισμό του άρθρου 3, σημείο 38, του EnWG.
- 26 Τρίτον, η επέκταση του ορισμού της έννοιας της «ΚΟΕ» σε δραστηριότητες που ασκούνται εκτός της Ένωσης από επιχειρήσεις τρίτων χωρών οδηγεί σε διεύρυνση, αντιθέτως προς το διεθνές δίκαιο, της κανονιστικής αρμοδιότητας της Ένωσης. Ειδικότερα, οι εν λόγω επιχειρήσεις τρίτων χωρών καθίστανται υποκείμενα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων χωρίς να δραστηριοποιούνται στο έδαφος της Ένωσης.
- 27 Τέταρτον, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι η ερμηνεία του άρθρου 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 και του άρθρου 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73 υπό την έννοια ότι ο όρος «ΚΟΕ» περιλαμβάνει δραστηριότητες εκτός της Ένωσης, οι οποίες ασκούνται από επιχειρήσεις τρίτων χωρών, είναι αντίθετη προς την υποχρέωση ερμηνείας πράξεως του παράγωγου δικαίου της Ένωσης συμφώνως προς το πρωτογενές δίκαιό της. Ειδικότερα, δεδομένου ότι οι οδηγίες αυτές στηρίζονται στο άρθρο 47, παράγραφος 2, καθώς και στα άρθρα 55 και 95 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 53, παράγραφος 2, και άρθρα 62 και 114 ΣΛΕΕ αντιστοίχως), πρέπει να σκοπούν στη διευκόλυνση της άσκησης της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της παροχής υπηρεσιών, καθώς και στην εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών που έχουν ως αντικείμενο την εγκαθίδρυση και τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Οι διατάξεις αυτές του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης δεν μπορούν όμως να αποτελέσουν κατάλληλη νομική βάση για τη θέσπιση των διατάξεων που εφαρμόζονται ως προς τις οικονομικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων που ασκούνται σε τρίτη χώρα.

- 28 Επιπλέον, δεδομένου ότι οι δραστηριότητες επιχειρήσεων τρίτων χωρών που ασκούνται εκτός της Ένωσης δεν παράγουν αποτελέσματα στην εσωτερική αγορά, δεν συντρέχει λόγος επιβολής σε αυτές των προβλεπόμενων στις οδηγίες 2009/72 και 2009/73 περιορισμών της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, κατά την έννοια του άρθρου 63 ΣΛΕΕ, καθώς και της επαγγελματικής ελευθερίας των επιχειρήσεων και των εργαζομένων τους και του δικαιώματος της ιδιοκτησίας που κατοχυρώνονται, αντιστοίχως, στο άρθρο 15, παράγραφος 1, στο άρθρο 16 και στο άρθρο 17, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), για την υλοποίηση του σκοπού διασφάλισης επαρκούς και μη εισάγουσας δυσμενείς διακρίσεις λειτουργίας των δικτύων μεταφοράς εντός της Ένωσης.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 29 Δεδομένου ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι ο ορισμός της «ΚΟΕ» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 3, σημείο 38, του EnWG δεν είναι αντίθετος προς εκείνον που περιλαμβάνεται στο άρθρο 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 καθώς και στο άρθρο 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73, αλλά τον διευκρινίζει, πρέπει να εξεταστεί το βάσιμο της ερμηνείας την οποία υιοθετεί η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ως προς τον εν λόγω ορισμό, υπό το πρίσμα όχι μόνον του γράμματος των άρθρων 2, σημείο 21, και 2, σημείο 20, των εν λόγω οδηγιών, αλλά και του πλαισίου στο οποίο αυτά εντάσσονται και των σκοπών που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελούν μέρος οι συγκεκριμένες διατάξεις (πρβλ. απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2017, Kamin und Grill Shop, C-289/16, EU:C:2017:758, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 30 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι κατά το άρθρο 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72, η ΚΟΕ ορίζεται ως «επιχείρηση ηλεκτρικής ενεργείας ή όμιλος επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενεργείας, όπου το ίδιο πρόσωπο ή πρόσωπα δικαιούνται, άμεσα ή έμμεσα, να ασκούν τον έλεγχο, και όπου η εν λόγω επιχείρηση ή ο όμιλος επιχειρήσεων ασκούν τουλάχιστον μία από τις δραστηριότητες μεταφοράς ή διανομής, και τουλάχιστον μία από τις δραστηριότητες παραγωγής ή προμήθειας ηλεκτρικής ενεργείας». Το άρθρο 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73 ορίζει, με ανάλογη διατύπωση, την ΚΟΕ στον τομέα του φυσικού αερίου.
- 31 Κατά πρώτον, επισημαίνεται ότι ούτε το άρθρο 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 ούτε το άρθρο 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73 παραπέμπουν στο δίκαιο των κρατών μελών για τον ορισμό της έννοιας της «ΚΟΕ» για τους σκοπούς των οδηγιών αυτών.
- 32 Υπό τις συνθήκες αυτές, η έννοια της «ΚΟΕ» συνιστά αυτοτελή έννοια του δικαίου της Ένωσης η οποία πρέπει να ερμηνεύεται αυτοτελώς και ομοιόμορφα σε ολόκληρη την Ένωση, λαμβανομένων υπόψη των επιβαλλόμενων από την αρχή της ισότητας επιταγών της ομοιόμορφης εφαρμογής του εν λόγω δικαίου. Επομένως, το περιεχόμενο της ως άνω έννοιας δεν μπορεί να καθοριστεί με αναφορά στις γνωστές έννοιες του δικαίου των κρατών μελών ή των κατηγοριοποιήσεων που έχουν πραγματοποιηθεί σε εθνικό επίπεδο [βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 9ης Ιουλίου 2020, RL (Οδηγία για την καταπολέμηση των καθυστερήσεων πληρωμών), C-199/19, EU:C:2020:548, σημείο 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 33 Επιπλέον, καθόσον το γράμμα του άρθρου 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 και του άρθρου 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73 δεν μνημονεύει κανένα στοιχείο σχετικά με το έδαφος στο οποίο ασκεί τη δραστηριότητά της η ΚΟΕ ή τον τόπο της έδρας της, έπεται ότι οι εν λόγω διατάξεις δεν επιβάλλουν κανέναν ρητό εδαφικό περιορισμό σε σχέση με την έννοια της «ΚΟΕ», βάσει του οποίου να πρέπει να θεωρηθεί ότι η έννοια αυτή αφορά τις δραστηριότητες που ασκούνται στο εσωτερικό της Ένωσης και μόνον.

- 34 Κατά δεύτερον, όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η έννοια της «ΚΟΕ», επιβάλλεται να επισημανθεί ότι αυτή αποτελεί μέρος –όπως προκύπτει μεταξύ άλλων από το άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 9 της πρώτης οδηγίας και της αιτιολογικής σκέψης 6 της δεύτερης οδηγίας– των διατάξεων των οδηγιών αυτών που αποσκοπούν στη διασφάλιση «αποτελεσματικού διαχωρισμού» μεταξύ, αφενός, των δικτύων μεταφοράς και, αφετέρου, των δραστηριοτήτων παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου αντιστοίχως.
- 35 Κατά τρίτον, όσον αφορά τους σκοπούς της επίμαχης ρύθμισης, επισημαίνεται ότι οι οδηγίες 2009/72 και 2009/73 αποσκοπούν στην υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, εντός της οποίας η διασφάλιση της άνευ δυσμενών διακρίσεων πρόσβασης στα δίκτυα αποτελεί το βασικό στοιχείο. Από την αιτιολογική σκέψη 9 της πρώτης οδηγίας και από την αιτιολογική σκέψη 6 της δεύτερης οδηγίας προκύπτει όμως ότι, χωρίς τον αποτελεσματικό διαχωρισμό για τον οποίο γίνεται λόγος στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως, υπάρχει κίνδυνος να υφίστανται δυσμενείς διακρίσεις ως προς την πρόσβαση αυτή. Η εξάλειψη του συγκεκριμένου κινδύνου –όπως προκύπτει μεταξύ άλλων από τις αιτιολογικές σκέψεις 11, 12 και 16 της οδηγίας 2009/72 και από τις αιτιολογικές σκέψεις 8, 9 και 13 της οδηγίας 2009/73– απαιτεί την άρση κάθε σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ, αφενός, των παραγωγών ή των προμηθευτών και, αφετέρου, των διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς ενεργειακών προϊόντων.
- 36 Σκοπός των επιβαλλόμενων από τις οδηγίες 2009/72 και 2009/73 απαιτήσεων αποτελεσματικού διαχωρισμού είναι η διασφάλιση πλήρους και αποτελεσματικής ανεξαρτησίας των διαχειριστών του συστήματος μεταφοράς σε σχέση με τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας (πρβλ. απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2017, *Balgarska energiyana borsa*, C-347/16, EU:C:2017:816, σκέψη 34). Όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 24 της οδηγίας 2009/72 και από την αιτιολογική σκέψη 21 της οδηγίας 2009/73, οι απαιτήσεις αυτές αποτελεσματικού διαχωρισμού ισχύουν σε ολόκληρη την Ένωση, τόσο για τις επιχειρήσεις που ανήκουν στην Ένωση όσο και για εκείνες που δεν ανήκουν σε αυτήν.
- 37 Ειδικότερα, δεν μπορεί να αποκλειστεί η ύπαρξη συγκρούσεων συμφερόντων μεταξύ ενός εγκατεστημένου εντός της Ένωσης διαχειριστή συστήματος μεταφοράς και των παραγωγών ή των προμηθευτών ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου που ασκούν δραστηριότητες στους τομείς αυτούς εκτός της Ένωσης. Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 44 των προτάσεών του, σε περίπτωση κατά την οποία το φυσικό αέριο ή η ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται εκτός της Ένωσης από μια επιχείρηση μεταφέρονται εντός της Ένωσης μέσω δικτύου μεταφοράς που ανήκει στην ίδια επιχείρηση, προκύπτει σαφώς ο κίνδυνος συμπεριφορών που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις κατά την εκμετάλλευση του δικτύου αυτού, οι οποίες ενδέχεται να υπονομεύσουν τη μεταφορά ενεργειακών προϊόντων ανταγωνιστών.
- 38 Εξ αυτού συνάγεται, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 45 των προτάσεών του, ότι η περιοριστική ερμηνεία της έννοιας της «ΚΟΕ», την οποία προτείνει η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, θέτει σε κίνδυνο την πρακτική αποτελεσματικότητα των διατάξεων των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 που αφορούν τον αποτελεσματικό διαχωρισμό, καθόσον καθιστά δυνατόν για μια ΚΟΕ που παράγει ή προμηθεύει φυσικό αέριο ή ηλεκτρική ενέργεια εκτός της Ένωσης να τις καταστρατηγήσει. Επομένως, μια τέτοια περιοριστική ερμηνεία δεν είναι σύμφωνη με τους σκοπούς που επιδιώκουν οι διατάξεις αυτές, καθόσον είναι δυνατόν να οδηγήσει σε αποκλεισμό από το πεδίο εφαρμογής της συγκεκριμένης έννοιας καταστάσεων δυνητικής

σύγκρουσης συμφερόντων, όπως οι μνημονευόμενες στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως, λόγω του περιορισμού του περιεχομένου της εν λόγω έννοιας στις δραστηριότητες που ασκούνται εντός της Ένωσης και μόνον.

- 39 Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτή ευρεία ερμηνεία της έννοιας της «ΚΟΕ» η οποία θα επιτρέπει να περιληφθούν τυχόν δραστηριότητες που ασκούνται εκτός του εδάφους της Ένωσης. Επομένως, ο περιορισμός του πεδίου εφαρμογής στις δραστηριότητες που ασκούνται εντός της Ένωσης και μόνον επιφέρει αδικαιολόγητη συρρίκνωση του περιεχομένου της έννοιας αυτής.
- 40 Αντιθέτως προς τα επιχειρήματα που προέβαλε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, η διαπίστωση αυτή δεν συνεπάγεται διεύρυνση της κανονιστικής αρμοδιότητας της Ένωσης πέραν της εσωτερικής αγοράς, αντιβαίνουσα στην υποχρέωση ερμηνείας πράξεως του παράγωγου δικαίου της Ένωσης συμφώνως προς το πρωτογενές δίκαιο της, εν προκειμένω προς το άρθρο 53, παράγραφος 2, και προς τα άρθρα 62 και 114 ΣΛΕΕ, καθώς και προς το διεθνές δίκαιο.
- 41 Συναφώς, επιβάλλεται να επισημανθεί ότι το άρθρο 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 και το άρθρο 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73 δεν ρυθμίζουν μια αγορά ευρισκόμενη εκτός της Ένωσης, αλλά περιλαμβάνουν απλώς ορισμό της έννοιας της «ΚΟΕ», βάσει του οποίου διασφαλίζεται η αποτελεσματική εφαρμογή των εν λόγω οδηγιών με ταυτόχρονη αποτροπή της καταστρατήγησης ορισμένων απαιτήσεων που είναι αναγκαίες για την εξασφάλιση αποτελεσματικού διαχωρισμού και, ως εκ τούτου, για τη βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας των εσωτερικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου.
- 42 Περαιτέρω, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να υπογραμμίσει ότι μια πράξη της Ένωσης εκδιδόμενη βάσει του άρθρου 95 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 114 ΣΛΕΕ) μπορεί να ενσωματώνει διατάξεις οι οποίες έχουν σκοπό να αποτρέψουν την καταστρατήγηση των απαιτήσεων που εξασφαλίζουν τη βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς (πρβλ. απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Philip Morris Brands κ.λπ., C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψη 131 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 43 Επιπλέον, μια ΚΟΕ η οποία παράγει ή προμηθεύει φυσικό αέριο ή ηλεκτρική ενέργεια εκτός της Ένωσης ενδέχεται να βρεθεί σε κατάσταση σύγκρουσης συμφερόντων, όπως αυτά για τα οποία έγινε λόγος στη σκέψη 37 της παρούσας αποφάσεως, δεδομένου ότι συμπεριφορές που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις εντός της εσωτερικής αγοράς της Ένωσης είναι δυνατόν να υφίστανται ακόμη και όταν η παραγωγή μιας ΚΟΕ βρίσκεται εκτός της Ένωσης. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν αποκλείεται επομένως από το διεθνές δίκαιο η αρμοδιότητα της Ένωσης για την εφαρμογή των κανόνων της σε σχέση με τέτοιες συμπεριφορές (πρβλ. απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Ahlström Osakeyhtiö κ.λπ. κατά Επιτροπής, 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85 και 125/85 έως 129/85, EU:C:1988:447, σκέψη 18).
- 44 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτή η πρώτη αιτίαση που προέβαλε η Επιτροπή προς στήριξη της προσφυγής της και να αναγνωριστεί ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, παραλείποντας να μεταφέρει ορθώς στο εσωτερικό της δίκαιο το άρθρο 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 και το άρθρο 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73, παρέβη τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από τις οδηγίες αυτές.

Επί της δεύτερης αιτιάσεως με την οποία προβάλλεται παράβαση του άρθρου 19, παράγραφοι 3 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 45 Με την αιτίαση αυτή, η Επιτροπή προσάπτει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ότι δεν μετέφερε ορθώς στο εσωτερικό της δίκαιο τις διατάξεις που αφορούν τις μεταβατικές περιόδους που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφοι 3 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73. Κατά την Επιτροπή, οι διατάξεις αυτές έχουν εφαρμογή ως προς κάθε θέση απασχόλησης και ως προς κάθε εκτελούμενο καθήκον, ως προς κάθε συμφέρον ή εμπορική σχέση που υφίσταται, είτε άμεσα είτε έμμεσα, στο πλαίσιο της ΚΟΕ, εντός αυτής ή με αυτήν, στο πλαίσιο, εντός ή με τις επιχειρήσεις που αποτελούν μέρος της και τους μετόχους που ασκούν τον έλεγχο της πλην του διαχειριστή δικτύου μεταφοράς. Το άρθρο 10c, παράγραφοι 2 και 6, του EnWG περιορίζει όμως την εφαρμογή των διατάξεων αυτών των δύο οδηγιών στα μέρη της ΚΟΕ που ασκούν τις δραστηριότητες τους στον τομέα της ενέργειας.
- 46 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι μια ΚΟΕ υπό τη μορφή ομίλου εταιριών περιλαμβάνει όλες τις νομικές οντότητες του ομίλου, ανεξαρτήτως του οικονομικού τομέα εντός του οποίου οι οντότητες αυτές ασκούν τη δραστηριότητά τους. Η αντίληψη αυτή αντιστοιχεί και στην έννοια της «επιχείρησης» όπως χρησιμοποιείται στο δίκαιο του ανταγωνισμού, ιδίως δε στα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ.
- 47 Επιπλέον, ο περιορισμός στον οποίον προβαίνουν από κοινού οι διατάξεις του άρθρου 10c, παράγραφοι 2 και 6, του EnWG δεν συνάδει προς τους σκοπούς των προβλεπόμενων στις οδηγίες 2009/72 και 2009/73 κανόνων σχετικά με τον αποτελεσματικό διαχωρισμό. Ειδικότερα, κατά το πρότυπο του ανεξάρτητου διαχειριστή μεταφοράς, ο διαχειριστής αυτός μπορεί να εξακολουθήσει να αποτελεί μέρος μιας ΚΟΕ μόνον εφόσον πληρούνται ορισμένες αυστηρές προϋποθέσεις σχετικές με την οργάνωση, τη διοίκηση και τις επενδύσεις, με τις οποίες επιδιώκεται η διασφάλιση της αποτελεσματικής ανεξαρτησίας του από την ΚΟΕ στο σύνολό της.
- 48 Ο αποκλεισμός όμως μερών της ΚΟΕ τα οποία δεν δραστηριοποιούνται άμεσα στον τομέα της ενέργειας από το πεδίο εφαρμογής των κανόνων που αφορούν τις μεταβατικές περιόδους καθιστά δυνατή την καταστρατήγηση των κανόνων του αποτελεσματικού διαχωρισμού. Τα συμφέροντα της ΚΟΕ στην παραγωγή και στην προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου ενδέχεται να αφορούν και τα μέρη της ΚΟΕ που δεν δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας. Προκειμένου ακριβώς να αποφευχθεί ο εν λόγω κίνδυνος και να διασφαλιστεί ο διαχωρισμός της μεταφοράς και της διανομής έναντι των συμφερόντων που συνδέονται με την παραγωγή και την προμήθεια στον τομέα της ενέργειας, ο νομοθέτης της Ένωσης αποφάσισε να εντάξει την ΚΟΕ, στο σύνολό της –περιλαμβανομένων των μερών της που δεν ασκούν δραστηριότητες σχετιζόμενες με τον τομέα της ενέργειας–, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφοι 3 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 και να μην την περιορίσει αποκλειστικώς στα μέρη που ασκούν τις συγκεκριμένες δραστηριότητες.
- 49 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ισχυρίζεται ότι οι διατάξεις των επίμαχων οδηγιών σχετικά με τις μεταβατικές περιόδους και εκείνες του EnWG που τις μετέφεραν στο εσωτερικό της δίκαιο έχουν το ίδιο περιεχόμενο. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72, μια ΚΟΕ αποτελείται από διάφορες επιχειρήσεις ηλεκτρικής ενέργειας, κατά την έννοια του άρθρου 2, σημείο 35, της οδηγίας αυτής, και όχι από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε άλλους τομείς της οικονομίας. Το ίδιο ισχύει, όσον αφορά τον τομέα του φυσικού αερίου βάσει του άρθρου 2, σημεία 1 και 20, της οδηγίας 2009/73. Συνεπώς, οι μισθωτοί του άρθρου 19,

παράγραφος 3, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 είναι μόνον εκείνοι που έχουν ασκήσει δραστηριότητα στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας ή του φυσικού αερίου εντός της ΚΟΕ, πριν από την πρόσληψή τους από τον διαχειριστή συστήματος μεταφοράς.

- 50 Επιπλέον, κατά την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, η περιλαμβανόμενη στο άρθρο 10c, παράγραφος 2, του EnWG αναφορά στον τομέα της ενέργειας είναι σύμφωνη προς το πεδίο εφαρμογής καθώς και προς το πνεύμα και τον σκοπό των οδηγιών που μεταφέρθηκαν στο εσωτερικό δίκαιο. Ειδικότερα, είναι αναγκαίο, αλλά και επαρκές, να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς –η θέση σε λειτουργία του οποίου επιτρέπεται από το άρθρο 9, παράγραφος 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73, όταν, στις 3 Σεπτεμβρίου 2009, ένα τέτοιο δίκτυο ανήκει σε ΚΟΕ– σε σχέση μόνο με τους ενεργειακούς τομείς της εν λόγω ΚΟΕ. Επομένως, για να αποφευχθούν συγκρούσεις συμφερόντων στο πλαίσιο του προτύπου του ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος μεταφοράς, αρκεί η προσωρινή αναστολή της μετακίνησης εργαζομένων μεταξύ των διαφόρων τμημάτων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους τομείς αυτούς.
- 51 Οι περιορισμοί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ, όταν τα οικεία επιχειρηματικά μέρη της ΚΟΕ βρίσκονται σε πλείονα κράτη μέλη, καθώς και του θεμελιώδους δικαιώματος της ελεύθερης επιλογής του επαγγέλματος, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, του Χάρτη, όταν τα μέρη αυτά βρίσκονται σε ένα μόνον κράτος μέλος, που απορρέουν από τους κανόνες σχετικά με τις μεταβατικές περιόδους, δικαιολογούνται επιπλέον μόνον αν το άρθρο 19, παράγραφοι 3 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 έχει εφαρμογή αποκλειστικώς στις εν λόγω μετακινήσεις εργαζομένων.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 52 Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 3, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73, «[ο]ι υπεύθυνοι για τη διαχείριση ή/και τα μέλη των διοικητικών οργάνων του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς που υπόκεινται στην παράγραφο αυτή δεν κατέχουν καμία επαγγελματική θέση ή ευθύνη, συμφέρον ή επιχειρηματική σχέση, άμεσα ή έμμεσα, που να συνδέεται με την [ΚΟΕ] ή οποιοδήποτε μέρος της ή τους μετόχους που ασκούν τον έλεγχο της πέραν του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς για διάστημα τριών ετών πριν από το διορισμό τους». Κατά την παράγραφο 8 του άρθρου αυτού, η εν λόγω παράγραφος 3 εφαρμόζεται «στην πλειονότητα των προσώπων που είναι υπεύθυνα για τη διαχείριση ή/και μέλη των διοικητικών οργάνων του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς».
- 53 Επομένως, το γράμμα του άρθρου 19, παράγραφοι 3 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 δεν περιλαμβάνει κανέναν περιορισμό, όσον αφορά την εφαρμογή των μεταβατικών περιόδων τις οποίες προβλέπει, σε μόνον το προσωπικό των τμημάτων της ΚΟΕ που ασκούν τις δραστηριότητές τους στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας ή του φυσικού αερίου.
- 54 Από πλευράς σκοπού, οι κανόνες αυτοί πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποκλείουν έναν τέτοιο περιορισμό. Ειδικότερα, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 61 και 62 των προτάσεων του, σκοπός των εν λόγω κανόνων είναι η διασφάλιση «αποτελεσματικού διαχωρισμού», ο οποίος καθιστά δυνατή την πλήρη και αποτελεσματική ανεξαρτησία του διαχειριστή του δικτύου μεταφοράς έναντι της ΚΟΕ, προκειμένου να εξαλειφθούν οι συγκρούσεις συμφερόντων που συνδέονται, αφενός, με τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου και, αφετέρου, με την εκμετάλλευση του δικτύου μεταφοράς. Ο διαχωρισμός αυτός είναι αναγκαίος προκειμένου να διασφαλιστεί η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας, όπως ορίζεται στο άρθρο 194, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθώς και η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού.

- 55 Ειδικότερα, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 35 της παρούσας αποφάσεως, ένας τέτοιος «αποτελεσματικός διαχωρισμός» αποσκοπεί στο να καταστήσει δυνατή την άνευ δυσμενών διακρίσεων πρόσβαση στα δίκτυα, η οποία αποτελεί βασικό στοιχείο μιας λειτουργικής εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Επιπλέον, από την αιτιολογική σκέψη 25 της οδηγίας 2009/72 και από την αιτιολογική σκέψη 22 της οδηγίας 2009/73 προκύπτει ότι η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού συνδέεται άρρηκτα με την αποτελεσματική λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας.
- 56 Εξ αυτού προκύπτει ότι οι «μεταβατικές περίοδοι» του άρθρου 19, παράγραφοι 3 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 έχουν εφαρμογή στους υπευθύνους για τη διαχείριση και/ή στα μέλη των διοικητικών οργάνων του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς που έχουν ασκήσει, πριν από την πρόσληψή τους, δραστηριότητα εντός της ΚΟΕ ή σε επιχείρηση πλειοψηφική μέτοχο μίας από τις επιχειρήσεις της ΚΟΕ, ακόμη και αν η δραστηριότητα αυτή δεν ασκούσαν στον ενεργειακό τομέα της ΚΟΕ ή σε επιχείρηση πλειοψηφική μέτοχο μίας από τις επιχειρήσεις του ενεργειακού τομέα της ΚΟΕ.
- 57 Ειδικότερα, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο ο υπεύθυνος για τη διαχείριση και/ή το μέλος των διοικητικών οργάνων του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς, ο οποίος, πριν από τον διορισμό του, ασκούσε τη δραστηριότητά του εντός της ΚΟΕ σε άλλον τομέα πλην του ενεργειακού, να έχει επηρεαστεί από τη δραστηριότητα της επιχείρησης αυτής στους τομείς της παραγωγής ή της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου.
- 58 Βέβαια, η «ΚΟΕ», όπως ορίζεται στο άρθρο 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72 και στο άρθρο 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73, αφορά, αντιστοίχως, «επιχειρήσεις ηλεκτρικής ενέργειας» και «επιχειρήσεις φυσικού αερίου», κατά την έννοια, αντιστοίχως, των σημείων 35 και 1 των άρθρων αυτών. Εντούτοις, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 64 των προτάσεων του, από τους εν λόγω ορισμούς δεν μπορεί να συναχθεί ότι τα μέρη της ΚΟΕ που δεν δραστηριοποιούνται στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας ή του φυσικού αερίου αποκλείονται από την ως άνω έννοια, με αποτέλεσμα να μην εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 σχετικά με τον αποτελεσματικό διαχωρισμό, κατά το άρθρο 9, παράγραφος 8, των συγκεκριμένων οδηγιών. Μια τέτοια περιοριστική ερμηνεία όχι μόνο θα έθιγε τον σκοπό της διασφάλισης αποτελεσματικού διαχωρισμού, αλλά θα οδηγούσε επίσης σε τεχνητή κατάτμηση της επιχείρησης η οποία δεν ανταποκρίνεται στην οικονομική πραγματικότητα.
- 59 Επιπλέον, μολονότι η ερμηνεία των κανόνων σχετικά με τις μεταβατικές περιόδους που εκτίθεται στη σκέψη 56 της παρούσας αποφάσεως μπορεί, όπως υποστηρίζει η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, να οδηγήσει σε περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων που κατοχυρώνεται στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ, καθώς και σε περιορισμό της ασκήσεως του θεμελιώδους δικαιώματος της ελεύθερης επιλογής του επαγγέλματος, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, του Χάρτη, πρέπει να επισημανθεί ότι οι ελευθερίες αυτές δεν συνιστούν απόλυτα προνόμια, αλλά μπορούν να περιοριστούν υπό ορισμένες προϋποθέσεις.
- 60 Βέβαια, η απαγόρευση των περιορισμών της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων ισχύει όχι μόνο για τα εθνικά μέτρα αλλά και για μέτρα επιβαλλόμενα από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 2020, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-626/18, EU:C:2020:1000, σκέψη 87 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 61 Ωστόσο, τα μέτρα συντονισμού που θεσπίζει ο νομοθέτης της Ένωσης βάσει του άρθρου 53 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 62 ΣΛΕΕ, πρέπει να έχουν ως σκοπό όχι μόνον τη διευκόλυνση της ασκήσεως της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών αλλά και τη διασφάλιση, ενδεχομένως, της

προστασίας άλλων θεμελιωδών συμφερόντων τα οποία μπορεί να θίξει η ελευθερία αυτή (απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 2020, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-626/18, EU:C:2020:1000, σκέψη 53 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 62 Ως εκ τούτου, ένα περιοριστικό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων μέτρο μπορεί να γίνει δεκτό μόνον αν επιδιώκει έναν από τους θεμιτούς σκοπούς που διακηρύσσονται στη Συνθήκη ΛΕΕ ή αν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Περαιτέρω επιβάλλεται, σε μια τέτοια περίπτωση, το εν λόγω μέτρο να είναι κατάλληλο να διασφαλίσει την υλοποίηση του επίμαχου σκοπού και να μην υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο [πρβλ. απόφαση της 23ης Απριλίου 2020, Land Niedersachsen (Συναφής προϋπηρεσία), C-710/18, EU:C:2020:299, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 63 Επιπλέον, όπως προκύπτει από το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη, μπορούν να επιβληθούν περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης επιλογής του επαγγέλματος, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αυτοί ανταποκρίνονται πράγματι σε επιδιωκόμενους σκοπούς γενικού συμφέροντος και δεν συνιστούν, σε σχέση προς τους εν λόγω σκοπούς, δυσανάλογη και ανεπίτρεπτη επέμβαση θίγουσα την ίδια την υπόσταση του ως άνω κατοχυρωμένου δικαιώματος (πρβλ. απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2012, Deutsches Weintor, C-544/10, EU:C:2012:526, σκέψη 54 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 64 Εν προκειμένω, όπως επισημάνθηκε στις σκέψεις 54 και 55 της παρούσας αποφάσεως, οι κανόνες σχετικά με τις μεταβατικές περιόδους που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφοι 3 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 επιδιώκουν τον σκοπό γενικού συμφέροντος που συνίσταται στη διασφάλιση «αποτελεσματικού διαχωρισμού».
- 65 Οι κανόνες αυτοί είναι κατάλληλοι για την επίτευξη του ως άνω σκοπού, στον βαθμό που διασφαλίζουν την ανεξαρτησία του συγκεκριμένου διαχειριστή έναντι των συμφερόντων παραγωγής ή προμήθειας ενεργειακών προϊόντων, μέσω του καθορισμού περιόδων κατά τις οποίες τα πρόσωπα που θα διοριστούν σε θέσεις ευθύνης ή σε διευθυντικές θέσεις του ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος μεταφοράς δεν μπορούν να αναλάβουν καμία επαγγελματική δραστηριότητα ή ευθύνη ούτε να διατηρούν κάποιο συμφέρον ή εμπορική σχέση άμεσα ή έμμεσα με την ΚΟΕ ή με μέρος της ΚΟΕ ή με τους πλειοψηφικούς μετόχους της πλην του διαχειριστή του δικτύου μεταφοράς βάσει των οποίων θα αποκτούσαν πρόσβαση σε πληροφορίες των οποίων θα λάμβαναν γνώση κατά την εκτέλεση καθήκοντος διαχείρισης εντός της ΚΟΕ.
- 66 Επιπλέον, οι εν λόγω κανόνες δεν βαίνουν πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μέτρου. Ειδικότερα, οι περιορισμοί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, την οποία εγγυάται το άρθρο 45 ΣΛΕΕ, καθώς και του δικαιώματος της ελεύθερης επιλογής του επαγγέλματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, του Χάρτη, οι οποίοι απορρέουν από το σύνολο των ειδικών κανόνων σχετικά με τον εν λόγω διαχειριστή, περιλαμβανομένων εκείνων που αφορούν τις μεταβατικές περιόδους, ως εγγύηση της ανεξαρτησίας του, είναι χρονικώς περιορισμένοι, με αποτέλεσμα να παράγουν αποτελέσματα μόνον εντός σαφώς καθορισμένου χρονικού διαστήματος.
- 67 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο απορρέων από το άρθρο 10c, παράγραφος 2, του EnWG αποκλεισμός από το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 19, παράγραφοι 3 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 των προσώπων που έχουν ασκήσει επαγγελματική δραστηριότητα ή που διατηρούσαν κάποιο συμφέρον ή εμπορική σχέση εντός ή με μια ΚΟΕ εκτός των ενεργειακών τομέων της αντιβαίνει στις εν λόγω διατάξεις.

- 68 Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτή η δεύτερη αιτίαση την οποία προέβαλε η Επιτροπή προς στήριξη της προσφυγής της και να αναγνωριστεί ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, παραλείποντας να μεταφέρει ορθώς στο εσωτερικό της δίκαιο το άρθρο 19, παράγραφοι 3 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73, παρέβη τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από τις οδηγίες αυτές.

Επί της τρίτης αιτιάσεως με την οποία προβάλλεται παράβαση του άρθρου 19, παράγραφος 5, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 69 Με την αιτίαση αυτή, η Επιτροπή προσάπτει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ότι μετέφερε ανεπαρκώς στο εσωτερικό της δίκαιο το άρθρο 19, παράγραφος 5, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73, καθόσον η υποχρέωση μεταβίβασης των συμμετοχών στο κεφάλαιο της ΚΟΕ που αποκτήθηκαν πριν από τις 3 Μαρτίου 2012, την οποία προβλέπει το άρθρο 10c, παράγραφος 4, του EnWG, ισχύει μόνο για τις συμμετοχές που κατέχουν τα μέλη της διοίκησης του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς και όχι και για εκείνες που κατέχουν οι υπάλληλοί του. Κατά την Επιτροπή, μολονότι οι υπάλληλοι ενός διαχειριστή συστήματος μεταφοράς δεν μπορούν να λαμβάνουν αποφάσεις σχετικές με τη διαχείριση, είναι εντούτοις σε θέση να επηρεάσουν τις δραστηριότητες του εργοδότη τους, στοιχείο που δικαιολογεί και την ως προς τους ίδιους επιβολή της υποχρέωσης μεταβίβασης της όποιας συμμετοχής στο κεφάλαιο της ΚΟΕ που έχουν αποκτήσει πριν από τις 3 Μαρτίου 2012.
- 70 Μια τέτοια υποχρέωση δεν θίγει τα δικαιώματα ιδιοκτησίας των εν λόγω υπαλλήλων, δεδομένου ότι ισχύει μόνο για το μέλλον, με αποτέλεσμα να μην ασκεί επιρροή ως προς τα μερίσματα που έχουν ήδη διανεμηθεί. Επιπλέον, οι εν λόγω συμμετοχές στο εταιρικό κεφάλαιο μεταβιβάζονται μόνον κατόπιν συναίνεσης του κατόχου τους και έναντι εύλογου αντιτίμου. Το πρόσωπο αυτό μπορεί να διατηρήσει τη συμμετοχή του, υπό την προϋπόθεση ότι θα παραιτηθεί από τη θέση του εντός του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς.
- 71 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υπενθυμίζει ότι το άρθρο 10c, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, του EnWG απαγορεύει τόσο στα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για τη διοίκηση του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς όσο και στους λοιπούς εργαζομένους να αποκτούν συμμετοχές στο κεφάλαιο της ΚΟΕ ή μέρους της μετά τις 3 Μαρτίου 2012, ενώ η δεύτερη περίοδος της ίδιας διάταξης προβλέπει ότι μόνον τα υπεύθυνα για τη διοίκηση πρόσωπα οφείλουν να μεταβιβάσουν, το αργότερο στις 31 Μαρτίου 2016, τις συμμετοχές τους στο κεφάλαιο της ΚΟΕ ή μέρους της που αποκτήθηκαν πριν από τις 3 Μαρτίου 2012.
- 72 Ο διαχωρισμός αυτός δικαιολογείται από το γεγονός ότι, πριν από την έναρξη ισχύος των απαιτήσεων ενισχυμένης ανεξαρτησίας του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς, στις 3 Μαρτίου 2012, μετοχές της ΚΟΕ είχαν συχνά διανεμηθεί ως «μετοχές εργαζομένων» και αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος της περιουσίας ή της ατομικής αποταμιεύσεως των εργαζομένων αυτών για τη συνταξιοδότησή τους.
- 73 Κατά την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, υποχρέωση επιβαλλόμενη στους εν λόγω εργαζομένους να μεταβιβάσουν τέτοιες συμμετοχές συνιστά δυσανάλογο περιορισμό των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας τους τα οποία προστατεύονται από τον Grundgesetz (Θεμελιώδη Νόμο, στο εξής: GG), λόγω της έλλειψης δυνατότητας άσκησης σημαντικής επιρροής στη διαχείριση της εκμετάλλευσης του δικτύου. Τα ανώτερα διοικητικά στελέχη υπόκεινται σε

διαφορετική μεταχείριση λόγω της σημασίας της θέσης τους. Ειδικότερα, τα εν λόγω πρόσωπα ασκούν στρατηγική επιρροή αποφασιστικής σημασίας στον διαχειριστή συστήματος μεταφοράς, στοιχείο το οποίο συνεπάγεται ιδιαίτερο κίνδυνο συγκρούσεων συμφερόντων.

- 74 Επιπλέον, δεδομένου ότι οι οδηγίες 2009/72 και 2009/73 δεν διευκρινίζουν τον τρόπο με τον οποίον πρέπει να αντιμετωπιστούν οι συμμετοχές στο κεφάλαιο της ΚΟΕ που απέκτησαν οι εργαζόμενοι του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς πριν από την οριζόμενη ημερομηνία, εναπόκειται στα κράτη μέλη να θεσπίσουν πρόσφορες προς τούτο μεταβατικές διατάξεις.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 75 Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 5, της οδηγίας 2009/72 και της οδηγίας 2009/73, «[ο]ι υπεύθυνοι για τη διαχείριση ή/και τα μέλη των διοικητικών οργάνων και οι υπάλληλοι του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς δεν πρέπει να έχουν κανένα συμφέρον ούτε να λαμβάνουν οικονομικό όφελος, άμεσα ή έμμεσα, που να συνδέεται με οποιοδήποτε μέρος της [ΚΟΕ] πέραν του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς. Η αμοιβή τους δεν εξαρτάται από τις δραστηριότητες ή τα αποτελέσματα της [ΚΟΕ] πέραν των δραστηριοτήτων ή των αποτελεσμάτων του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς».
- 76 Από το γράμμα της διάταξης αυτής προκύπτει σαφώς ότι απαγορεύεται τόσο στους διευθύνοντες όσο και στους υπαλλήλους του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς να διατηρούν συμφέροντα ή να λαμβάνουν οικονομικό όφελος, άμεσα ή έμμεσα, που να συνδέεται με οποιοδήποτε μέρος της ΚΟΕ πέραν του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς.
- 77 Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από τους σκοπούς της ρύθμισης στην οποία εντάσσεται η εν λόγω διάταξη. Ειδικότερα, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 77 των προτάσεών του, στις περιπτώσεις στις οποίες, προκειμένου να διασφαλιστεί ο αποτελεσματικός διαχωρισμός μεταξύ, αφενός, των συστημάτων μεταφοράς και, αφετέρου, των δραστηριοτήτων παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, επιλέγεται, σύμφωνα με το άρθρο 9, παράγραφος 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73, για τη λειτουργία ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος μεταφοράς, η υποχρέωση διασφάλισης πλήρους και αποτελεσματικής ανεξαρτησίας του διαχειριστή αυτού εντός της ΚΟΕ, αυτή δικαιολογεί την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 5, της οδηγίας 2009/72 και της οδηγίας 2009/73 υπό την έννοια ότι η στο άρθρο αυτό προβλεπόμενη απαγόρευση κατοχής συμμετοχών στο κεφάλαιο της ΚΟΕ περιλαμβάνει και υποχρέωση μεταβίβασης των συμμετοχών αυτών από τους υπαλλήλους που κατέχουν τέτοιες συμμετοχές. Ειδικότερα, ακόμη και στην περίπτωση που οι υπάλληλοι αυτοί δεν συμμετέχουν στην τρέχουσα διαχείριση του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να είναι σε θέση να επηρεάσουν τις δραστηριότητες του εργοδότη τους και, ως εκ τούτου, να δημιουργηθούν καταστάσεις σύγκρουσης συμφερόντων εφόσον οι εν λόγω υπάλληλοι κατέχουν συμμετοχές στην ΚΟΕ ή σε μέρη της ΚΟΕ.
- 78 Εν προκειμένω, μολονότι η επίμαχη γερμανική νομοθεσία προβλέπει την υποχρέωση μεταβίβασης των συμμετοχών στο κεφάλαιο της ΚΟΕ που αποκτήθηκαν πριν από τις 3 Μαρτίου 2012, περιορίζει εντούτοις την υποχρέωση αυτή μόνο στα μέλη της διοίκησης του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς. Δεδομένου ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι βάσει του περιορισμού αυτού γίνεται σεβαστό το δικαίωμα ιδιοκτησίας των εργαζομένων σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο κεφάλαιο της ΚΟΕ, το οποίο διασφαλίζει ο GG, πρέπει να υπομνησθεί ότι το δικαίωμα αυτό προστατεύεται επίσης από το άρθρο 17, παράγραφος 1, του Χάρτη.

- 79 Ωστόσο, η ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 5, της οδηγίας 2009/72 και της οδηγίας 2009/73 που παρατίθεται στις σκέψεις 76 και 77 της παρούσας αποφάσεως είναι σύμφωνη προς το δικαίωμα ιδιοκτησίας όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 17, παράγραφος 1, του Χάρτη. Ειδικότερα, το εν λόγω δικαίωμα δεν συνιστά απόλυτο προνόμιο και η άσκησή του επιδέχεται περιορισμούς που δικαιολογούνται από σκοπούς γενικού συμφέροντος τους οποίους επιδιώκει η Ένωση, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αυτοί, βάσει του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη, ανταποκρίνονται πράγματι σε σκοπούς γενικού συμφέροντος και δεν συνιστούν, σε σχέση προς τους εν λόγω επιδιωκόμενους σκοπούς, δυσανάλογη και ανεπίτρεπτη επέμβαση θίγουσα την ίδια την υπόσταση του συγκεκριμένου κατοχυρωμένου δικαιώματος (πρβλ. απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, Ledra Advertising κ.λπ. κατά Επιτροπής και ΕΚΤ, C-8/15 P, EU:C:2016:701, σκέψεις 69 και 70 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 80 Η επίμαχη δε υποχρέωση αποσκοπεί στην επίτευξη του σκοπού γενικού συμφέροντος που υπομνήσθηκε στη σκέψη 54 της παρούσας αποφάσεως και που συνίσταται στη διασφάλιση αποτελεσματικού διαχωρισμού των συστημάτων μεταφοράς έναντι των δραστηριοτήτων παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, ο οποίος είναι αναγκαίος για τη διασφάλιση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς ενέργειας και της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού.
- 81 Επιπλέον, οι απαγορεύσεις που περιλαμβάνονται στο άρθρο 19, παράγραφος 5, της οδηγίας 2009/72 και της οδηγίας 2009/73 δεν θίγουν, κατά τρόπο δυσανάλογο και ανεπίτρεπτο, το δικαίωμα ιδιοκτησίας σε τέτοιο βαθμό ώστε να θίγεται η ίδια η ουσία του δικαιώματος αυτού. Ειδικότερα, οι εν λόγω διατάξεις προβλέπουν μόνον ότι τα πρόσωπα που διατηρούν συμφέρον σε μέρος της ΚΟΕ πλην του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ή που λαμβάνουν από αυτό οικονομικό όφελος δεν μπορούν να αποκτήσουν ή να διατηρήσουν την ιδιότητα του υπευθύνου διοίκησης του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ή του μέλους των διοικητικών οργάνων και του υπαλλήλου του.
- 82 Επομένως, όσοι διατηρούν συμφέρον σε άλλο μέρος της ΚΟΕ πρέπει να επιλέξουν μεταξύ της διατήρησης του δικαιώματος ιδιοκτησίας τους και της μεταβίβασής του, προκειμένου να μπορούν να ασκούν καθήκοντα στο πλαίσιο του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς. Επιπλέον, οι εν λόγω διατάξεις δεν απαγορεύουν την πώληση των συμμετοχών αυτών στην αγοραία τιμή τους ή την ανταλλαγή τους με συμμετοχές στο κεφάλαιο του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς.
- 83 Ως εκ τούτου, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού γενικού συμφέροντος που υπομνήσθηκε στις σκέψεις 54 και 80 της παρούσας αποφάσεως, η επίμαχη υποχρέωση δεν συνιστά υπέρμετρη και ανεπίτρεπτη επέμβαση δυνάμενη να θίξει την ίδια την ουσία του δικαιώματος ιδιοκτησίας των ως άνω εργαζομένων που προστατεύεται από το άρθρο 17, παράγραφος 1, του Χάρτη.
- 84 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, η τρίτη αιτίαση την οποία προέβαλε η Επιτροπή προς στήριξη της προσφυγής της πρέπει να γίνει δεκτή. Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, παραλείποντας να μεταφέρει ορθώς στο εσωτερικό της δίκαιο το άρθρο 19, παράγραφος 5, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73, παρέβη τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από τις οδηγίες αυτές.

Επί της τέταρτης αιτιάσεως με την οποία προβάλλεται παράβαση των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της εθνικής ρυθμιστικής αρχής

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 85 Με την αιτίαση αυτή, η Επιτροπή προσάπτει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ότι δεν μετέφερε ορθώς στο εσωτερικό της δίκαιο το άρθρο 37, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/72, καθώς και το άρθρο 41, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/73, καθόσον το άρθρο 24, πρώτη περίοδος, του EnWG αναθέτει στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση αρμοδιότητες καθορισμού των τιμολογίων μεταφοράς και διανομής, καθώς και των όρων πρόσβασης στα εθνικά δίκτυα και των όρων παροχής υπηρεσιών εξισορρόπησης, ενώ, δυνάμει των διατάξεων αυτών, οι εν λόγω αρμοδιότητες ανήκουν αποκλειστικώς στις εθνικές ρυθμιστικές αρχές (στο εξής: ΕΡΑ).
- 86 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα κανονιστικά διατάγματα που εξέδωσε η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση στο πλαίσιο του άρθρου 24, πρώτη περίοδος, του EnWG συνιστούν λεπτομερείς οδηγίες προς την ΕΡΑ σχετικά με την άσκηση των ρυθμιστικών της αρμοδιοτήτων. Τα διατάγματα αυτά καθορίζουν τη διαδικασία και τον τρόπο προσδιορισμού των τελών δικτύου προβλέποντας λεπτομερή στοιχεία, όπως οι μέθοδοι απόσβεσης και η τιμαριθμική αναπροσαρμογή, και περιέχουν λεπτομερείς κανόνες σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο.
- 87 Η θέσπιση όμως τόσο λεπτομερών διατάξεων από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση δεν επιτρέπει στην ΕΡΑ να ασκήσει τη δική της διακριτική ευχέρεια, με αποτέλεσμα να στερείται των αρμοδιοτήτων που της απονέμονται κατ' αποκλειστικότητα από τις οδηγίες 2009/72 και 2009/73. Το δίκαιο της Ένωσης καθιερώνει σαφείς αρχές όσον αφορά τα τέλη δικτύων, ήτοι εκείνες που περιλαμβάνονται στο άρθρο 37, παράγραφος 10, της οδηγίας 2009/72 και, στον τομέα του φυσικού αερίου, στον κανονισμό (ΕΕ) 2017/460 της Επιτροπής, της 16ης Μαρτίου 2017, για τη θέσπιση κώδικα δικτύου σχετικά με την εναρμονισμένη διάρθρωση των τιμολογίων μεταφοράς αερίου (ΕΕ 2017, L 72, σ. 29). Επιπλέον, όσον αφορά τους όρους σύνδεσης στο δίκτυο και τους όρους πρόσβασης, οι αντίστοιχοι ευρωπαϊκοί κώδικες δικτύου περιέχουν λεπτομερείς διατάξεις σχετικά, μεταξύ άλλων, με τα σημεία κατανομής, τους παραγωγούς και τις εγκαταστάσεις υψηλής τάσης.
- 88 Μολονότι δέχεται ότι τα καθήκοντα της ΕΡΑ πρέπει, σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο, να ορίζονται και να καθορίζονται με νομικές διατάξεις, η Επιτροπή προσάπτει εντούτοις στον Γερμανό νομοθέτη ότι προέβλεψε να καθορίζονται από κανονιστικά διατάγματα της Ομοσπονδιακής Κυβερνήσεως οι όροι υπό τους οποίους οφείλει να εκπληρώνει τα καθήκοντά της η ΕΡΑ, αντί να αναγνωρίσει στην ΕΡΑ αποκλειστική αρμοδιότητα για την εκτέλεση των καθηκόντων που ορίζονται στο άρθρο 37, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/72, καθώς και στο άρθρο 41, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/73.
- 89 Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι το άρθρο 35, παράγραφος 4, της οδηγίας 2009/72 και το άρθρο 39, παράγραφος 4, της οδηγίας 2009/73 ενίσχυσαν την ανεξαρτησία των ΕΡΑ σε σχέση με την προηγούμενη νομοθεσία της Ένωσης.

- 90 Επιπλέον, κατά την Επιτροπή, ακόμη και αν υποτεθεί ότι οι αρχές που διατυπώθηκαν με την απόφαση της 13ης Ιουνίου 1958, *Meroni* κατά Ανωτάτης Αρχής (9/56, EU:C:1958:7), όσον αφορά την ανάθεση αρμοδιοτήτων στους οργανισμούς της Ένωσης, έχουν εφαρμογή και στις ΕΡΑ, εν προκειμένω, το ίδιο το δίκαιο της Ένωσης καθόρισε επαρκώς τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις τα οποία, σύμφωνα με την απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2014, *Ηνωμένο Βασίλειο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου* (C-270/12, EU:C:2014:18, σκέψεις 41 έως 54), πρέπει να οριοθετούν την αρμοδιότητα που απονέμεται στις ΕΡΑ και να περιορίζουν το περιθώριο εκτίμησης των αρχών αυτών, ώστε η άσκηση της εν λόγω αρμοδιότητας να μπορεί να ελέγχεται δικαστικώς.
- 91 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, υποστηριζόμενη από το Βασίλειο της Σουηδίας, υποστηρίζει, προκαταρκτικώς, ότι, δυνάμει του άρθρου 194, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να είναι αρμόδια για τον καθορισμό των όρων εκμετάλλευσης των ενεργειακών πόρων τους. Λαμβανομένου υπόψη του σκοπού, μεταξύ άλλων, της παύσης της παραγωγής πυρηνικής ενέργειας μέχρι το 2022, είναι αναγκαίο να υπάρξει «σημαντική επέκταση» των δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, με παράλληλη εξασφάλιση ότι το σχετικό κόστος δεν υπερβαίνει μια τάξη μεγέθους αποδεκτή για τους καταναλωτές.
- 92 Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 24 του *EnWG* επιτρέπει στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση «να ασκεί κανονιστική εξουσία, με τη συγκατάθεση του *Bundesrat*, κατά την έννοια του άρθρου 80, παράγραφος 1, του *GG*». Ειδικότερα, μολονότι η ΕΡΑ διαθέτει «σημαντικό περιθώριο διακριτικής ευχέρειας», η αρχή της νομιμότητας, υπό την έκφασή της ως αρχή της επιφυλάξεως του νόμου – αρχές οι οποίες συνιστούν αναγκαίο σύστοιχο της αρχής του κράτους δικαίου –, επιβάλλει εντούτοις η άσκηση της διοικητικής εξουσίας της αρχής αυτής να είναι «εκ των προτέρων διαρθρωμένη», ώστε να διασφαλίζεται, συμφώνως προς τις απαιτήσεις του *GG*, ότι δεν διακόπτεται η αλληλουχία της δημοκρατικής νομιμοποίησης.
- 93 Επιπλέον, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι το άρθρο 24, πρώτη περίοδος, του *EnWG* είναι συμβατό με τις διατάξεις των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 που αφορούν τα καθήκοντα της ΕΡΑ. Ειδικότερα, από το γράμμα των τελευταίων αυτών διατάξεων δεν μπορεί να συναχθεί ότι η ΕΡΑ πρέπει να είναι υποχρεωτικώς αρμόδια να καθορίζει τόσο τα τιμολόγια μεταφοράς ή διανομής όσο και τις μεθόδους υπολογισμού των εν λόγω τιμών. Αντίθετη ερμηνεία αντιβαίνει στο πνεύμα, στους σκοπούς και στο ιστορικό θεσπίσεως των συγκεκριμένων οδηγιών.
- 94 Σύμφωνα με την αρχή της διαδικαστικής αυτονομίας των κρατών μελών, τα κράτη μέλη διαθέτουν διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τη μεταφορά στο εσωτερικό τους δίκαιο των διατάξεων των οδηγιών 2009/72 και 2009/73 σχετικά με τις αρμοδιότητες των ΕΡΑ. Στην περίπτωση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, οι μέθοδοι υπολογισμού καθορίζονται κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο από τον νομοθέτη και την κανονιστική αρχή, ενώ η ΕΡΑ είναι αρμόδια να συμπληρώνει τις μεθόδους αυτές και, εν μέρει, να τις τροποποιεί καθώς και να λαμβάνει συγκεκριμένες αποφάσεις βάσει αυτών. Ελλείψει αρκούντως σαφών ουσιαστικών διατάξεων σχετικά με τον προσδιορισμό των μεθόδων πρόσβασης στο δίκτυο και τιμολόγησης και προκειμένου να διασφαλιστεί η ορθή μεταφορά των οδηγιών στο εσωτερικό δίκαιο, τα κράτη μέλη οφείλουν να καθορίσουν τα δικά τους κριτήρια για την οριοθέτηση της ρυθμιστικής εξουσίας των ΕΡΑ.

- 95 Το ως άνω μοντέλο δεν αναιρείται από την απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2009, Επιτροπή κατά Βελγίου (C-474/08, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2009:681), αφού, εν προκειμένω, τα κανονιστικά διατάγματα που εκδίδονται βάσει του άρθρου 24 του EnWG είναι ουσιαστικοί νόμοι και όχι οδηγίες της Ομοσπονδιακής Κυβερνήσεως που εκδίδονται κατά την άσκηση των καθηκόντων της ως εκτελεστικής εξουσίας ιεραρχικώς ανώτερης της ΕΡΑ. Ειδικότερα, όταν η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση εκδίδει κανονιστικά διατάγματα επ' αυτής της βάσεως, «δεν ενεργεί ως κλάδος της εκτελεστικής εξουσίας, αλλά εκπληρώνει νομοθετική αποστολή» με τη συγκατάθεση του Bundesrat. Επομένως, τα κανονιστικά αυτά διατάγματα δεν θίγουν την ανεξαρτησία της ΕΡΑ, αφ' ης στιγμής δεν δέχεται οδηγίες από την κυβέρνηση ή από άλλες αρχές.
- 96 Τέλος, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι οι αρχές που διατυπώθηκαν με την απόφαση της 13ης Ιουνίου 1958, Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής (9/56, EU:C:1958:7), έχουν επίσης εφαρμογή όταν ο νομοθέτης της Ένωσης αναθέτει αρμοδιότητες στις ανεξάρτητες εθνικές αρχές. Σύμφωνα με τις αρχές αυτές, η ανάθεση αρμοδιοτήτων στις εν λόγω αρχές είναι δυνατή μόνον αν ο νομοθέτης της Ένωσης έχει θεσπίσει, προηγουμένως, αρκούντως ακριβείς διατάξεις σχετικά με τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητές τους. Όταν ο νομοθέτης δεν έχει θεσπίσει τέτοιες διατάξεις, εναπόκειται στα κράτη μέλη να τις θεσπίσουν. Η ίδια υποχρέωση απορρέει από τη δημοκρατική αρχή και την αρχή του κράτους δικαίου, οι οποίες αποτελούν μέρος της θεμελιώδους πολιτικής και συνταγματικής δομής της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, την οποία η Ένωση οφείλει να σέβεται δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ.
- 97 Με το υπόμνημα ανταπαντήσεώς της, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας προσάπτει στην Επιτροπή απαράδεκτη διεύρυνση του αντικειμένου της διαφοράς, καθόσον, με το υπόμνημα απαντήσεώς της, προέβαλε πρόσθετη αιτίαση, αντλούμενη από προσβολή της ανεξαρτησίας της ΕΡΑ, ή τροποποίησε την αρχική αιτίαση.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

– Επί του παραδεκτού

- 98 Υπενθυμίζεται εξ αρχής ότι οι διάδικοι δεν μπορούν να μεταβάλουν το αντικείμενο της διαφοράς, το δε βάσιμο μιας προσφυγής πρέπει να εξετάζεται μόνο σε σχέση προς τα αιτήματα που περιλαμβάνονται στο εισαγωγικό της δίκης δικόγραφο (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2010, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, C-543/08, EU:C:2010:669, σκέψη 20 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 99 Επιπλέον, δυνάμει του άρθρου 21, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του άρθρου 120, στοιχείο γ', του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, η Επιτροπή, σε κάθε προσφυγή που ασκεί δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ, υποχρεούται να διατυπώνει τις ακριβείς αιτιάσεις επί των οποίων το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί, καθώς και, κατά τρόπο τουλάχιστον συνοπτικό, τα νομικά και πραγματικά στοιχεία επί των οποίων βασίζονται οι αιτιάσεις αυτές (απόφαση της 16ης Ιουλίου 2015, Επιτροπή κατά Βουλγαρίας, C-145/14, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:502, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 100 Με την τέταρτη αιτιάσή της, η Επιτροπή προσάπτει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ότι δεν μετέφερε ορθώς στο εσωτερικό της δίκαιο το άρθρο 37, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/72, καθώς και το άρθρο 41,

παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/73, καθόσον το άρθρο 24, πρώτη περίοδος, του EnWG απονέμει στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση αρμοδιότητες οι οποίες, δυνάμει των διατάξεων αυτών, ανήκουν κατ' αποκλειστικότητα στην ΕΡΑ.

- 101 Πλην όμως, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 100 των προτάσεών του, τόσο η απονομή σε άλλη –πλην της ΕΡΑ– οντότητα της εξουσίας παρέμβασης σε τομείς που ανήκουν στην αρμοδιότητά της όσο και η υπαγωγή της ΕΡΑ σε διατάξεις που έχουν θεσπιστεί από άλλες οντότητες και προβλέπουν λεπτομερώς την άσκηση των εξουσιών της στους τομείς αρμοδιότητας που της ανατίθενται μπορούν να επηρεάσουν τη δυνατότητα της ΕΡΑ να λαμβάνει αποφάσεις στους εν λόγω τομείς κατά τρόπο αυτόνομο και χωρίς να υφίσταται εξωτερική επιρροή.
- 102 Επομένως, η τέταρτη αιτίαση αφορά ζητήματα που συνδέονται στενά μεταξύ τους, στον βαθμό που η ανάθεση σε οντότητα διαφορετική από την ΕΡΑ δικών της αρμοδιοτήτων, ενδέχεται, κατά την Επιτροπή, να συνιστά προσβολή της ανεξαρτησίας της αρχής αυτής, δεδομένου ότι, σύμφωνα με το άρθρο 35 της οδηγίας 2009/72 και το άρθρο 39 της οδηγίας 2009/73, οι αρμοδιότητες αυτές πρέπει να ασκούνται κατά τρόπο αυτόνομο. Επομένως, τα επιχειρήματα που προβάλλει η Επιτροπή όσον αφορά την ανεξαρτησία των ΕΡΑ δεν μπορούν να θεωρηθούν ως νέα αιτίαση, διαφορετική από την αρχικώς προβληθείσα, ούτε ως τροποποίηση της αρχικής αιτιάσεως. Επομένως, τα επιχειρήματα για τα οποία γίνεται λόγος είναι παραδεκτά.

– *Επί της ουσίας*

- 103 Το άρθρο 37, παράγραφος 1, της οδηγίας 2009/72 και το άρθρο 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2009/73 απονέμουν στην ΕΡΑ ποικίλες αρμοδιότητες, μεταξύ των οποίων καταλέγονται, στο στοιχείο α' των παραγράφων αυτών, και η αρμοδιότητα να καθορίζει ή να εγκρίνει, με διαφανή κριτήρια, τα τιμολόγια μεταφοράς και διανομής ή τις μεθόδους υπολογισμού τους.
- 104 Από τη μεριά τους, το άρθρο 37, παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/72 και το άρθρο 41, παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/73 απονέμουν, ειδικότερα, στην ΕΡΑ την αρμοδιότητα να καθορίζει ή να εγκρίνει τουλάχιστον τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό ή τον καθορισμό των όρων σύνδεσης και πρόσβασης στα εθνικά δίκτυα, περιλαμβανομένων των εφαρμοστέων τιμολογίων, καθώς και τους όρους παροχής υπηρεσιών εξισορρόπησης.
- 105 Από τη λέξη «τουλάχιστον», που απαντά στο γράμμα των διατάξεων αυτών, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα, αντιστοίχως, της αιτιολογικής σκέψης 36 της οδηγίας 2009/72 και της αιτιολογικής σκέψης 32 της οδηγίας 2009/73, προκύπτει ότι ο προσδιορισμός των μεθόδων για τον υπολογισμό ή τον καθορισμό των όρων σύνδεσης και πρόσβασης στα εθνικά δίκτυα, περιλαμβανομένων των εφαρμοστέων τιμολογίων, αποτελεί μέρος των αρμοδιοτήτων που ανατίθενται απευθείας στις ΕΡΑ από τις συγκεκριμένες οδηγίες.
- 106 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει, ερμηνεύοντας το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/54, το οποίο περιείχε διατάξεις ανάλογες με τις μνημονευόμενες στη σκέψη 104 της παρούσας αποφάσεως, ότι η ανάθεση σε αρχή διαφορετική από την ΕΡΑ της αρμοδιότητας καθορισμού σημαντικών στοιχείων όσον αφορά τον καθορισμό των τιμολογίων, όπως είναι το περιθώριο κέρδους, δεν ήταν σύμφωνη με τις διατάξεις αυτές, στο μέτρο που μια τέτοια ανάθεση συρρίκνωνε το εύρος των αρμοδιοτήτων που ανατίθενται στην ΕΡΑ από την οδηγία (βλ, κατ' αναλογία, απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2009, Επιτροπή κατά Βελγίου, C-474/08, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2009:681, σκέψεις 29 και 30).

- 107 Επιπλέον, το άρθρο 35, παράγραφος 4, στοιχείο α', και παράγραφος 5, στοιχείο α', της οδηγίας 2009/72, καθώς και το άρθρο 39, παράγραφος 4, στοιχείο α', και παράγραφος 5, στοιχείο α', της οδηγίας 2009/73 προβλέπουν ότι οι ΕΡΑ ασκούν τις αρμοδιότητές τους ανεξάρτητα από κάθε δημόσιο φορέα ή πολιτικό οργανισμό.
- 108 Όσον αφορά την έννοια της «ανεξαρτησίας», της οποίας ο ορισμός δεν περιέχεται ούτε στην οδηγία 2009/72 ούτε στην οδηγία 2009/73, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, στην περίπτωση των δημοσίων φορέων, η έννοια αυτή προσδιορίζει, σύμφωνα με το σύνηθες περιεχόμενό της, ένα καθεστώς που διασφαλίζει στον φορέα τη δυνατότητα να δρα ελεύθερα σε σχέση με τους οργανισμούς έναντι των οποίων πρέπει να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία του, χωρίς να υπόκειται σε οδηγίες και σε πιέσεις (πρβλ. απόφαση της 11ης Ιουνίου 2020, *Prezident Slovenskej republiky*, C-378/19, EU:C:2020:462, σκέψεις 32 και 33).
- 109 Το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι η ως άνω ανεξαρτησία κατά τη λήψη αποφάσεων συνεπάγεται ότι, στο πλαίσιο των ρυθμιστικών καθηκόντων και αρμοδιοτήτων του άρθρου 37 της οδηγίας 2009/72, η ΕΡΑ λαμβάνει τις αποφάσεις της αυτόνομα, μόνο με βάση το δημόσιο συμφέρον, προκειμένου να διασφαλίζει τον σεβασμό των σκοπών που επιδιώκονται με την εν λόγω οδηγία, χωρίς να υπόκειται σε εξωτερικές οδηγίες προερχόμενες από άλλους δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς (απόφαση της 11ης Ιουνίου 2020, *Prezident Slovenskej republiky*, C-378/19, EU:C:2020:462, σκέψη 54).
- 110 Βέβαια, δυνάμει του άρθρου 35, παράγραφος 4, στοιχείο β', σημείο ii, της οδηγίας 2009/72 και του άρθρου 39, παράγραφος 4, στοιχείο β', σημείο ii, της οδηγίας 2009/73, η εκεί προβλεπόμενη απαίτηση ανεξαρτησίας δεν θίγει τις γενικές κατευθύνσεις που διατυπώνει η κυβέρνηση. Εντούτοις, από το γράμμα των διατάξεων αυτών προκύπτει με σαφήνεια ότι τέτοιες γενικές κατευθύνσεις δεν άπτονται των ρυθμιστικών καθηκόντων και αρμοδιοτήτων που προβλέπονται, αντιστοίχως, στο άρθρο 37 της οδηγίας 2009/72 και στο άρθρο 41 της οδηγίας 2009/73.
- 111 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να τονιστεί ότι οι οδηγίες αυτές αποσκοπούν επίσης, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 33 της πρώτης και την αιτιολογική σκέψη 29 της δεύτερης, στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας των ΕΡΑ σε σχέση με το καθεστώς που προέβλεπε η προϊσχύσασα ρύθμιση.
- 112 Όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 112 των προτάσεών του, η πλήρης ανεξαρτησία των ΕΡΑ έναντι των οικονομικών και των δημόσιων οντοτήτων, είτε πρόκειται για διοικητικά όργανα είτε για πολιτικούς οργανισμούς, και στην τελευταία περίπτωση για φορείς της εκτελεστικής ή της νομοθετικής εξουσίας, είναι αναγκαία προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τις ΕΡΑ είναι πράγματι αμερόληπτες και δεν εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις, αποκλείοντας το ενδεχόμενο προνομιακής μεταχείρισης των επιχειρήσεων και των οικονομικών συμφερόντων που συνδέονται με την κυβέρνηση, με την πλειοψηφία ή, εν πάση περιπτώσει, με την πολιτική εξουσία. Επιπλέον, ο αυστηρός διαχωρισμός από την πολιτική εξουσία παρέχει στις ΕΡΑ τη δυνατότητα να εντάξουν τη δράση τους σε μακροπρόθεσμη προοπτική, η οποία είναι αναγκαία για την επίτευξη των σκοπών των οδηγιών 2009/72 και 2009/73.
- 113 Επομένως, ερμηνεία του άρθρου 37, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/72, καθώς και του άρθρου 41, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/73 υπό την έννοια ότι επιτρέπεται σε εθνική κυβέρνηση να καθορίζει ή να εγκρίνει τις μεθόδους υπολογισμού των τιμολογίων πρόσβασης στο δίκτυο και των υπηρεσιών εξισορρόπησης που πρέπει να χρησιμοποιούν οι ΕΡΑ θα έθετε σε κίνδυνο την επίτευξη των σκοπών που επιδιώκουν οι οδηγίες αυτές.

- 114 Πλην όμως, εν προκειμένω, το άρθρο 24, πρώτη περίοδος, του EnWG αναθέτει στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, κατόπιν συγκατάθεσης του Bundesrat, την αρμοδιότητα όχι μόνο να καθορίζει τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο, περιλαμβανομένης της παροχής υπηρεσιών εξισορρόπησης, ή τις μεθόδους καθορισμού των όρων αυτών, καθώς και τις μεθόδους καθορισμού των τελών πρόσβασης στο δίκτυο, αλλά και να αποφασίζει σε ποιες περιπτώσεις και υπό ποιο πλαίσιο μπορεί η ΕΡΑ να καθορίζει τους εν λόγω όρους ή τις εν λόγω μεθόδους, ή να εγκρίνει τους εν λόγω όρους ή τις εν λόγω μεθόδους κατόπιν αιτήματος του διαχειριστή δικτύου, καθώς και σε ποιες ειδικές περιπτώσεις χρήσης του δικτύου και υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί η ΕΡΑ, σε κάθε επιμέρους περίπτωση, να παρέχει ή να αρνείται να παράσχει την έγκρισή της ως προς τα μεμονωμένα τιμολόγια για την πρόσβαση στο συγκεκριμένο δίκτυο.
- 115 Κατά συνέπεια, το άρθρο 24, πρώτη περίοδος, του EnWG απονέμει απευθείας στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση ορισμένες αρμοδιότητες οι οποίες ανατίθενται αποκλειστικώς στην ΕΡΑ, της απονέμει δε επίσης την εξουσία να εξουσιοδοτεί την ΕΡΑ να ασκεί τις αρμοδιότητες αυτές, κατά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 37, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/72 και του άρθρου 41, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/73.
- 116 Όπως όμως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 106 των προτάσεών του, η ανεξαρτησία της ΕΡΑ η οποία διασφαλίζεται από τις οδηγίες 2009/72 και 2009/73 στο πλαίσιο των καθηκόντων και των αρμοδιοτήτων που της ανατίθενται κατ' αποκλειστικότητα με το άρθρο 37 της πρώτης οδηγίας και το άρθρο 41 της δεύτερης οδηγίας δεν μπορεί να περιοριστεί με πράξεις όπως, εν προκειμένω, τα κανονιστικά διατάγματα τα οποία εκδίδει η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, με τη συγκατάθεση του Bundesrat, βάσει του άρθρου 24 του EnWG.
- 117 Την εκτίμηση αυτή δεν μπορεί να αναιρέσει κανένα από τα επιχειρήματα που προέβαλε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.
- 118 Πρώτον, όσον αφορά την αρχή της διαδικαστικής αυτονομίας των κρατών μελών, από το άρθρο 288 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν, κατά τη μεταφορά στο εσωτερικό τους δίκαιο μιας οδηγίας, να διασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητά της, διαθέτοντας όμως ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την επιλογή της μεθόδου και των μέσων για την εφαρμογή της. Κατά συνέπεια, η ελευθερία αυτή ουδόλως απαλλάσσει τα κράτη μέλη αποδέκτες της οδηγίας από την υποχρέωση να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν την πλήρη αποτελεσματικότητα της οδηγίας, σύμφωνα με τον επιδιωκόμενο από αυτήν σκοπό (απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2016, Ormaetxea Garai και Lorenzo Almendros, C-424/15, EU:C:2016:780, σκέψη 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 119 Εξ αυτού προκύπτει ότι, μολονότι τα κράτη μέλη έχουν θεσμική αυτονομία για την οργάνωση και διάρθρωση των ΕΡΑ τους, η αυτονομία αυτή πρέπει εντούτοις να ασκείται με πλήρη σεβασμό των σκοπών και των υποχρεώσεων που προβλέπουν οι οδηγίες 2009/72 και 2009/73 (πρβλ. απόφαση της 11ης Ιουνίου 2020, Prezident Slovenskej republiky, C-378/19, EU:C:2020:462, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), με σκοπό να διασφαλιστεί ότι οι ΕΡΑ, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων που τους έχουν ανατεθεί, λαμβάνουν τις αποφάσεις τους αυτόνομα.
- 120 Δεύτερον, όσον αφορά την προβαλλόμενη ασάφεια των ουσιαστικών διατάξεων των επίμαχων οδηγιών σε σχέση με τον καθορισμό των μεθόδων πρόσβασης στο δίκτυο και των μεθόδων τιμολόγησης, από το άρθρο 37, παράγραφος 1, της οδηγίας 2009/72 και από το άρθρο 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2009/73 προκύπτει ότι τα τιμολόγια μεταφοράς και διανομής ή οι μέθοδοι υπολογισμού τους πρέπει να καθορίζονται βάσει διαφανών κριτηρίων. Δυνάμει της

παραγράφου 6, στοιχείο α', των δύο αυτών άρθρων, τα τιμολόγια και οι μέθοδοι υπολογισμού τους καθώς και οι όροι σύνδεσης και πρόσβασης στα εθνικά δίκτυα πρέπει να καθορίζονται λαμβανομένης υπόψη της ανάγκης να πραγματοποιηθούν οι αναγκαίες επενδύσεις για τη βιωσιμότητα των δικτύων. Επιπλέον, από την παράγραφο 10 των εν λόγω διατάξεων προκύπτει ότι τέτοιου είδους τιμολόγια και μέθοδοι υπολογισμού πρέπει να είναι αναλογικά και να εφαρμόζονται κατά τρόπο που δεν εισάγει δυσμενείς διακρίσεις.

- 121 Επιπλέον, όσον αφορά τις υπηρεσίες εξισορρόπησης, το άρθρο 37 της οδηγίας 2009/72 και το άρθρο 41 της οδηγίας 2009/73 προβλέπουν, αντιστοίχως, στις παραγράφους τους 6, στοιχείο β', ότι οι υπηρεσίες αυτές πρέπει να εκτελούνται κατά τον πλέον οικονομικό τρόπο, να παρέχουν τα κατάλληλα κίνητρα στους χρήστες του δικτύου ώστε να εξισορροπούν τις εισροές και εκροές τους και να παρέχονται ισότιμα, χωρίς διακρίσεις και να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια. Τέλος, δυνάμει της παραγράφου 8 των εν λόγω άρθρων, κατά τον καθορισμό ή την έγκριση των τιμολογίων ή των μεθοδολογιών και των υπηρεσιών εξισορρόπησης, οι ΕΡΑ οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι παρέχονται τα κατάλληλα κίνητρα στους διαχειριστές δικτύων μεταφοράς και διανομής, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, για να βελτιώνουν τις επιδόσεις, να προωθούν την ολοκλήρωση της αγοράς και την ασφάλεια του εφοδιασμού και να ενισχύουν τις συναφείς δραστηριότητες έρευνας.
- 122 Τα κριτήρια που προβλέπουν οι οδηγίες 2009/72 και 2009/73 διευκρινίζουν άλλες νομικές πράξεις, ήτοι, αντιστοίχως, ο κανονισμός (ΕΚ) 714/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1228/2003 (ΕΕ 2009, L 211, σ. 15), και ο κανονισμός (ΕΚ) 715/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1775/2005 (ΕΕ 2009, L 211, σ. 36), που έχουν εφαρμογή στο διασυνοριακό εμπόριο [πρβλ. απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2020, Επιτροπή κατά Βελγίου (Αγορές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου), C-767/19, EU:C:2020:984, σκέψη 112]. Οι κανονισμοί αυτοί συμπληρώνονται από διάφορους κώδικες δικτύου που έχουν θεσπιστεί με κανονισμούς της Επιτροπής.
- 123 Λαμβανομένου υπόψη ενός τόσο λεπτομερούς ρυθμιστικού πλαισίου σε επίπεδο Ένωσης, από το οποίο προκύπτει, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 118 των προτάσεων του, ότι τα τιμολόγια και οι μέθοδοι υπολογισμού τους για το εσωτερικό και το διασυνοριακό εμπόριο πρέπει να καθορίζονται βάσει ενιαίων κριτηρίων, δεν μπορεί, επομένως, να ευδοκιμήσει η επιχειρηματολογία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας κατά την οποία, για τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο των οδηγιών 2009/72 και 2009/73, είναι αναγκαίο να καθοριστούν, σε εθνικό επίπεδο, κριτήρια υπολογισμού των τιμολογίων.
- 124 Τρίτον, όσον αφορά το επιχείρημα ότι η ρύθμιση που θεσπίστηκε στο πλαίσιο του άρθρου 24 του EnWG είναι νομοθετικής φύσεως –στοιχείο το οποίο είναι αναγκαίο για τη διασφάλιση της δημοκρατικής νομιμοποίησης– υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 10, παράγραφος 1, ΣΕΕ, η λειτουργία της Ένωσης θεμελιώνεται στην αρχή της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, με την οποία υλοποιείται η κατά το άρθρο 2 ΣΕΕ αξία της δημοκρατίας (απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Junqueras Vies, C-502/19, EU:C:2019:1115, σκέψη 63 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 125 Η αρχή αυτή αποτυπώνεται πλήρως στη νομοθετική διαδικασία κατά την οποία εκδόθηκαν οι οδηγίες 2009/72 και 2009/73. Ως αρχή κοινή στα κράτη μέλη, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την ερμηνεία των οδηγιών αυτών, ιδίως δε των επίμαχων διατάξεών τους (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 9ης Μαρτίου 2010, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-518/07, EU:C:2010:125, σκέψη 41).
- 126 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι δεν αντιβαίνει στη δημοκρατική αρχή η ύπαρξη δημοσίων αρχών κειμένων εκτός της κλασικής ιεραρχικής διοικήσεως και κατά το μάλλον ή ήττον ανεξαρτήτων από την κυβέρνηση, οι οποίες έχουν συχνά ρυθμιστικές λειτουργίες ή ασκούν καθήκοντα που δεν πρέπει να υπόκεινται σε πολιτικές επιρροές, εξακολουθούν όμως συγχρόνως να υποχρεούνται να τηρούν τον νόμο, υπό τον έλεγχο των αρμοδίων δικαστηρίων. Η απονομή καθεστώτος ανεξαρτησίας από τη γενική διοίκηση προς τις ΕΡΑ δεν δύναται αφ' εαυτής να στερήσει από τις εν λόγω αρχές τη δημοκρατική τους νομιμότητα, αφού δεν εκλείπει κάθε κοινοβουλευτική επιρροή επί των αρχών αυτών (πρβλ. απόφαση της 9ης Μαρτίου 2010, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-518/07, EU:C:2010:125, σκέψεις 42, 43 και 46).
- 127 Περαιτέρω, οι οδηγίες 2009/72 και 2009/73 δεν απαγορεύουν τον διορισμό των προσώπων που ασκούν τη διοίκηση των ΕΡΑ από το κοινοβούλιο ή από την κυβέρνηση (πρβλ. απόφαση της 11ης Ιουνίου 2020, Prezident Slovenskej republiky, C-378/19, EU:C:2020:462, σκέψεις 36 έως 39). Ούτε απαγορεύουν, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 34 της πρώτης οδηγίας και από την αιτιολογική σκέψη 30 της δεύτερης οδηγίας, την υπαγωγή των αρχών αυτών στην κοινοβουλευτική εποπτεία συμφώνως προς το συνταγματικό δίκαιο των κρατών μελών.
- 128 Επιπλέον, το άρθρο 37, παράγραφος 17, της οδηγίας 2009/72 και το άρθρο 41, παράγραφος 17, της οδηγίας 2009/73 επιβάλλουν στα κράτη μέλη την υποχρέωση να εξασφαλίζουν ότι υπάρχουν κατάλληλοι μηχανισμοί σε εθνικό επίπεδο δυνάμει των οποίων ο θιγόμενος από απόφαση της ΕΡΑ έχει δικαίωμα προσφυγής σε φορέα ανεξάρτητο από τα εμπλεκόμενα μέρη και από οποιαδήποτε κυβέρνηση. Η απαίτηση αυτή αποτελεί ειδικότερη εκδήλωση της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, η οποία συνιστά γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη [απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Τέλη πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου), C-771/18, EU:C:2020:584, σκέψη 61 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 129 Υπό τις συνθήκες αυτές, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν μπορεί να επικαλεστεί τη δημοκρατική αρχή, η οποία διασφαλίζεται στο πλαίσιο της Ένωσης, προκειμένου να αναθέσει σε αρχή διαφορετική από την ΕΡΑ αρμοδιότητες ανήκουσες αποκλειστικά σε αυτή δυνάμει του άρθρου 37, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/72 καθώς και του άρθρου 41, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/73.
- 130 Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι οι κανονισμοί που εκδίδει η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, δυνάμει του άρθρου 24 του EnWG, είναι «ουσιαστικοί νόμοι», πρέπει να επισημανθεί, όπως τόνισε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 124 των προτάσεων του, ότι οι εξουσίες που απονέμονται αποκλειστικά στις ΕΡΑ από τις οδηγίες 2009/72 και 2009/73 και η ανεξαρτησία τους πρέπει να διασφαλίζονται έναντι κάθε πολιτικού οργανισμού, συνεπώς, όχι μόνον έναντι της κυβέρνησης, αλλά και έναντι του εθνικού νομοθέτη, ο οποίος δεν μπορεί να αφαιρεί μέρος των εξουσιών αυτών από τις ΕΡΑ και να τις αναθέτει σε άλλους δημόσιους φορείς.
- 131 Τέταρτον, όσον αφορά το επιχείρημα που αντλείται από την απόφαση της 13ης Ιουνίου 1958, Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής (9/56, EU:C:1958:7), χωρίς να είναι αναγκαίο να αποφανθεί το Δικαστήριο επί του ζητήματος αν η νομολογία αυτή έχει εφαρμογή σε περίπτωση όπως η υπό

κρίση, η οποία αφορά εθνικές αρχές που έχουν οριστεί από τα κράτη μέλη κατ' εφαρμογήν οδηγίας, επισημαίνεται, όπως ανέφερε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 134 των προτάσεών του, ότι η ερμηνεία του άρθρου 37 της οδηγίας 2009/72 και του άρθρου 41 της οδηγίας 2009/73, όπως αυτή προκύπτει μεταξύ άλλων από τις σκέψεις 105 και 113 της παρούσας αποφάσεως, συνάδει, εν πάση περιπτώσει, προς μια τέτοια νομολογία. Σύμφωνα με αυτή, δεν επιτρέπεται η μεταβίβαση σε φορείς της Διοίκησης περιθωρίου εκτιμήσεως όταν αυτό μπορεί να οδηγήσει, αναλόγως της χρήσης που θα του γίνει, σε πραγματικές επιλογές πολιτικής φύσεως, οι οποίες θα υποκαταστήσουν τις επιλογές της μεταβιβάζουσας αρχής με αποτέλεσμα να επέλθει «πραγματική μετάθεση ευθύνης». Αντιθέτως, είναι επιτρεπτή η μεταβίβαση σαφώς οριοθετημένων εκτελεστικών εξουσιών, η άσκηση των οποίων επιδέχεται, ως εκ τούτου, αυστηρό έλεγχο υπό το πρίσμα αντικειμενικών κριτηρίων, καθοριζόμενων από τη μεταβιβάζουσα αρχή (πρβλ. απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2014, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-270/12, EU:C:2014:18, σκέψεις 41, 42 και 54).

- 132 Ειδικότερα, αφενός, οι αρμοδιότητες που ανατίθενται στις ΕΡΑ εμπίπτουν στη σφαίρα της εκτέλεσης, βάσει μιας τεχνικής-εξειδικευμένης εκτίμησης της πραγματικότητας. Αφετέρου, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 120 έως 123 της παρούσας αποφάσεως, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων αυτών, οι ΕΡΑ υπόκεινται σε αρχές και κανόνες που θεσπίζονται βάσει ενός τόσο λεπτομερούς κανονιστικού πλαισίου σε επίπεδο Ένωσης, οι οποίοι οριοθετούν το περιθώριο εκτιμήσεως που αυτές διαθέτουν και τις εμποδίζουν να προβαίνουν σε επιλογές πολιτικής φύσεως.
- 133 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, γίνεται δεκτή η τέταρτη αιτίαση την οποία προέβαλε η Επιτροπή προς στήριξη της προσφυγής της και κρίνεται ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, παραλείποντας να μεταφέρει ορθώς στο εσωτερικό της δίκαιο το άρθρο 37, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/72, καθώς και το άρθρο 41, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/73, παρέβη τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από τις οδηγίες αυτές.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 134 Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.
- 135 Δεδομένου ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ηττήθηκε, πρέπει να καταδικασθεί στα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με το σχετικό αίτημα της Επιτροπής.
- 136 Κατά το άρθρο 140, παράγραφος 1, του ίδιου Κανονισμού, κατά το οποίο τα κράτη μέλη που παρεμβαίνουν στη δίκη φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα, αποφασίζεται ότι το Βασίλειο της Σουηδίας φέρει τα δικαστικά έξοδά του.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφασίζει:

1) Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, καθόσον παρέλειψε να μεταφέρει ορθώς στο εσωτερικό της δίκαιο:

- το άρθρο 2, σημείο 21, της οδηγίας 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας

2003/54/ΕΚ, και το άρθρο 2, σημείο 20, της οδηγίας 2009/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 2003/55/ΕΚ,

- το άρθρο 19, παράγραφοι 3 και 8, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73,**
- το άρθρο 19, παράγραφος 5, των οδηγιών 2009/72 και 2009/73,**
- το άρθρο 37, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/72 καθώς και το άρθρο 41, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 6, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2009/73,**

παρέβη τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από τις ως άνω οδηγίες.

2) Καταδικάζει την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στα δικαστικά έξοδα.

3) Το Βασίλειο της Σουηδίας φέρει τα δικαστικά έξοδά του.

(υπογραφές)